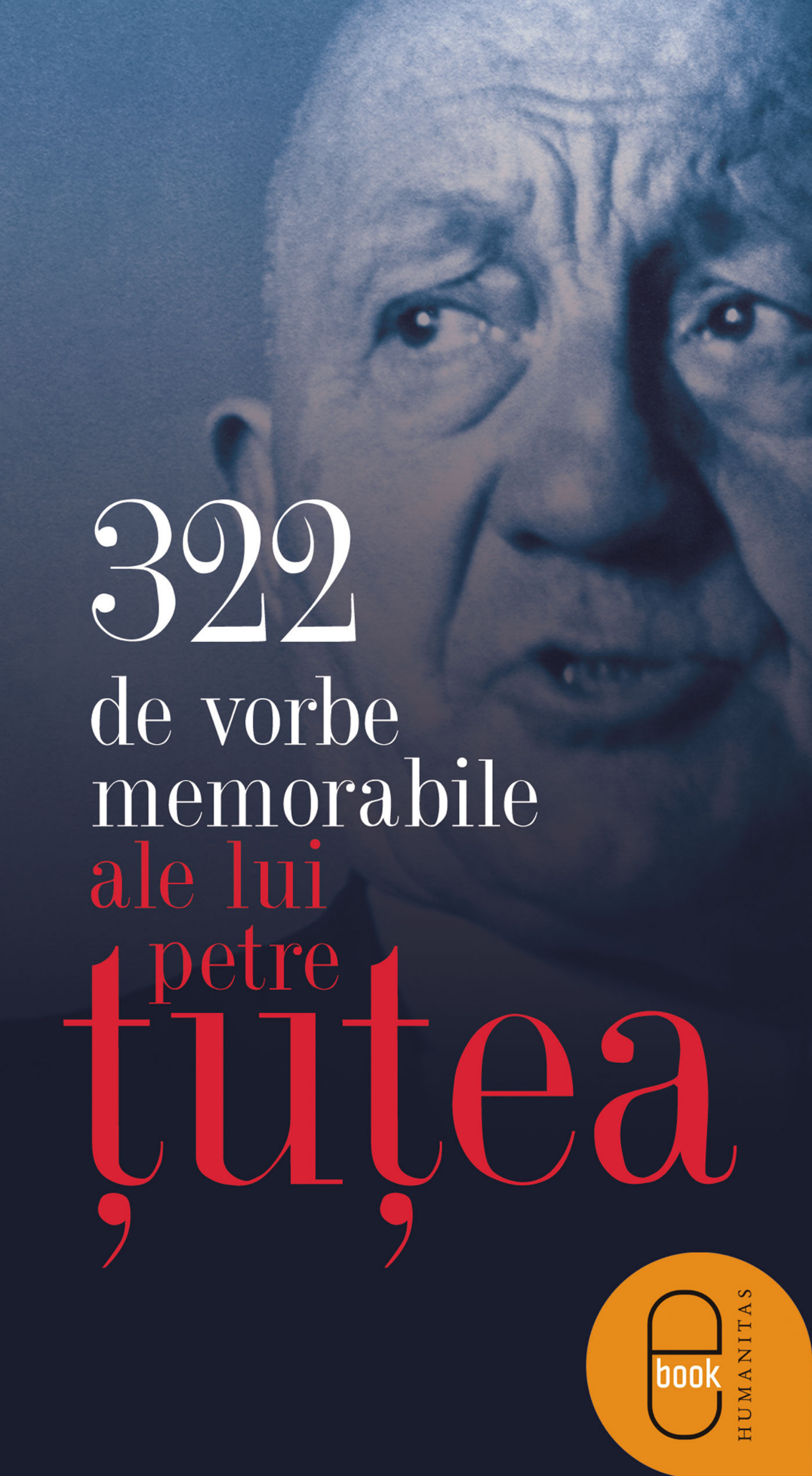

322 de vorbe memorabile ale lui petre țuțea

ebook

HUMANITAS

322 de vorbe memorabile ale lui Petre Țuțea

Petre Țuțea. Născut la 6 octombrie 1902 în satul Boteni (Muscel) în familia unui preot. Urmează liceul Neagoe Basarab din Câmpulung și liceul Gh. Barițiu din Cluj, apoi cursurile Facultății de Drept a Universității din Cluj; studiază formele de guvernământ la Universitatea Humboldt din Berlin; va deveni, în urma studiilor universitare, doctor în drept administrativ. Publică articole diverse și studii de economie și politică în presa anilor 1930, cu precădere în *Cuvântul* condus de Nae Ionescu. Este un apropiat al acestuia, ca și al lui Petre Pandrea, Mircea Eliade, Emil Cioran ș.a. După o perioadă de simpatii de stânga, devine simpatizant al mișcării legionare, dar nu și înscris în mișcare, iar în septembrie 1940 ajunge înalt funcționar la Ministerul Economiei Naționale în guvernul național-legionar. Sub regimul comunist face 13 ani de închisoare politică în anii 1948–1953 și 1956–1964. După eliberarea din pușcărie continuă să fie persecutat de Securitate, care îi confiscă o serie de manuscrise (printre care *Tratatul de antropologie creștină*, ce i se va restitui după 1989). Trăiește înconjurat de tineri din boema bucureșteană a vremii și publică sporadic, sub pseudonimul Petre Boteanu, în revistele și almanahurile Uniunii Scriitorilor. Moare la București în 3 decembrie 1991, după ce este „redescoperit“ de tinerii generației post-1989 și se bucură de o scurtă perioadă de notorietate dublată de o intensă mediatizare.

Volume publicate postum, sub îngrijire editorială: *Mircea Eliade*, Biblioteca revistei „Familia“, Oradea, 1992; *Între Dumnezeu și neamul meu*, Fundația Anastasia, București, 1992; *Bătrânețea și alte texte filosofice*, Ed. Viitorul românesc, București, 1992; *Omul. Tratat de antropologie creștină*, Ed. Timpul, Iași, 1992; *Philosophia perennis*, Ed. Icar, București, 1992; *321 de vorbe memorabile ale lui Petre Țuțea* (ed. I a prezentei cărți), Ed. Humanitas, București, 1993; *Filosofia nuanțelor (Eseuri. Profiluri. Corespondență)*, Ed. Timpul, Iași, 1995; *Ieftinirea vieții. Medalioane de antropologie economică*, Ed. Elion, București, 2000; *Reformă națională și cooperare*, Ed. Elion, București, 2001; *Anarhie și disciplina forței*, Ed. Elion, București, 2002.

322
de
vorbe memorabile
ale lui
PETRE ȚUȚEA

Cu o prefață de

GABRIEL LIICEANU

Ediția a IV-a

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactori: Oana Bârna, Vlad Zografi
Coperta: Gabi Dumitru
Tehnoredactor: Luminița Simionescu
Corector: Elena Stuparu

Foto copertă: Mihai Oroveanu

ISBN 978-973-50-4628-6 (pdf)

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

O posteritate
în cincizeci de pagini

În urmă cu mai mulți ani, când ucenicia mea filozofică nu se încheiase și când, prizonier al genurilor consacrate și al gravităților duse până la capăt, eram străin de surâsul cu care, periodic, se cuvine să ne despărțim de noi înșine, un prieten, deschis către toate zările spiritului și interesat de toți oamenii ce l-ar fi putut spori într-o formă sau alta, mi-a vorbit de Petre Țuțea. „Merită să-l cunoști", mi-a spus și, ca argument, mi-a citat câteva mots-*uri Țuțea culese din ultima lor întrevedere. Îmi amintesc cum, prietenul fiind gurmand, am asociat imboldul lui cu felul în care poți trezi apetitul cuiva descriindu-i o excelentă rețetă culinară. Era în îndemnul acela un fel de „du-te și gustă și tu din Petre Țuțea; ai să vezi ce mult o să-ți placă…"*

Poate că felul în care s-a consumat acest prim contact indirect explică de ce nu am dorit niciodată (până la întâmplarea filmului despre Cioran, din 1991) să îl cunosc pe Petre Țuțea. Cele câteva vorbe de spirit citate atunci,

ieșite din hazardul unor întâlniri în care identitatea partenerului de discuție nu conta în fond prea mult, m-au făcut să-l expediez pe Țuțea — cu suficiența prostească a celui care avea un drum și „știa ce vrea" — la capitolul limbuției superioare în care se scaldă, fără rest, geniile de cafenea. N-am bănuit atunci că, evitându-l, mă îndreptam spre o altă întâlnire cu el, una care a avut loc mult mai târziu și oarecum în absența lui. Publicarea paginilor care urmează este rodul târziu al unei raportări care a început sub auspiciile unui malentendu.

Câte spirite pot năzui să capete pecetea inconfundabilului și să circule astfel în lume, închise între coperțile unei singure cărți? Și, cu atât mai mult, câte, sub haina atât de subțire a cincizeci de pagini dactilografiate? Din ce material trebuie să fie alcătuită această folie a spiritului pentru ca să reziste la trecerea anilor și la judecata celor ce vin? Petre Țuțea a scris, dar nimic din ceea ce a scris nu se află prins în paginile acestei cărți. Pesemne că Țuțea reprezintă un caz nepereche, un paradox fără precedent: opera lui pare să fie alcătuită dintr-o carte pe care n-a scris-o niciodată, în vreme ce multele pagini pe care le-a scris nu vor constitui, ele, niciodată o operă. De altfel știa acest lucru și și-a făcut singur dreptate când a spus: „Deși am scris mult în viața

mea, nu cred că scrierile mele sunt antologice și nici elocvente pentru evoluția spirituală a personalității mele." Și, cum tot singur a afirmat, nici un zeu nu a stat vreodată în colțul camerei sale în timp ce scria.

Cum se face atunci că un om cu această luciditate a acceptat să scrie, cedând unei iluzii, câteva mii de pagini indigeste și inutile? „E foarte greu, când ai responsabilitatea a ceea ce faci, să te pui pe scris, fiindcă scrisul te definitivează, în sensul că te arată fără posibilitate de ieșire." Rezultă că Țuțea nu a avut, scriind, responsabilitatea a ceea ce face, dar se poate spune tot atât de bine că nu a avut-o nici când s-a consumat, împlinindu-se, în formularea orală. Pentru că definiția lui și modul său de a se definitiva s-au petrecut exact acolo unde se pare că există întotdeauna o posibilitate de ieșire: în vorba care zboară.

Deși nescrise*, paginile acestei cărți nu sunt mai puțin ale lui Țuțea. Rămâne doar să ne întrebăm ce reprezintă ele în fond. La ce trimite această operă stranie care s-a născut în absența operei și dincolo de orice operă preexistentă?*

Zeul nu vine niciodată să se așeze în colțul camerei când vrea omul sau când crede el că e bine. Se întâmplă să ne fie asistate — și deci încărcate de har — gesturile la care nu ținem cel mai mult, în vreme ce în punctele în care

am vrea să fim mari rămânem în singurătatea și puținătatea noastră de oameni. Zeul nu a stat niciodată în colțul camerei când Țuțea a scris, deși ar fi dorit să lase în urma lui o „operă“, un sistem prins temeinic între copertile unor tratate impunătoare. În schimb, zeul l-a asistat când vorbea*, chiar dacă încercarea lui Eliade de a-l consacra prin formula „geniu al oralității“ și de a-l face să se recunoască într-însa l-a nemulțumit pe Țuțea, aducându-și de fiecare dată aminte cu amărăciune de ea.*

Țuțea rămâne de aceea un fenomen folcloric dimensionat la nivelul unui individ. El, Țuțea, trebuie „cules“, așa cum face folcloristul când culege și pune laolaltă vorbe care nu-i aparțin. În cazul lui Țuțea este nevoie de un alt autor — editorul — care să consacre oralitatea ca operă și să-i dea dimensiunea obiectivării ei.

Ca autor „folcloric“ Țuțea s-a dăruit și s-a risipit în verva propriei sale oralități. „Am purtat ideile și credința precum poartă vântul microbii.“ Iar aceste idei și această credință merită culese din spațiul generozității și migrării lor, pentru a fi puse laolaltă și oferite încă o dată, pentru cei care nu au stat în bătaia bună a vântului și nu au putut beneficia de zborul lor. De aceea cartea în care Țuțea se recompune din fragmentele propriei sale risipiri

s-a născut printr-o operație de regăsire, de captare, de depozitare și de regrupare. O operă de restaurare, niciodată încheiată, de vreme ce locurile unde vântul poartă nu pot fi descoperite decât prin hazard.

Miracolul acestei cărți ar putea fi atunci exprimat așa: un sistem, pentru a se formula, nu are neapărat nevoie de tratate. Un sistem al gândirii, deci o gândire articulată *pe problemele cardinale ale omenirii, poate să încapă foarte bine în câteva zeci de pagini. Și dacă așa stau lucrurile, atunci trebuie risipită din capul locului o neînțelegere: cele „trei sute douăzeci și două de vorbe memorabile" nu sunt simple vorbe de spirit, aforisme sau formulări paradoxale, care stau laolaltă într-o vecinătate indiferentă, ci mai degrabă așchiile țâșnite din coerența unui trunchi invizibil. Ele poartă, toate, marca sursei unice a țâșnirii lor și, strânse laolaltă, recompun sunetul inconfundabil al lemnului originar. Pe scurt, fragmentele trimit la sistem și, în îmbinarea lor, ele* sunt *sistem.*

Am putea deci spune că ne aflăm, cu Țuțea, în fața celui mai lapidar *gânditor român. Un om care a vorbit enorm în viața lui a reușit să rostească, la sfârșitul ei, lucrurile esențiale despre Dumnezeu, om, moarte și eternitate în cele mai puține cuvinte. A vorbit de fapt despre*

tot, dar a vorbit dinlăuntrul unei concepții, *adică al unei gândiri care și-a găsit reperele și care se poate pronunța,* pe cont propriu*, în orice privință. A vorbit despre om, dar întotdeauna despre om raportat la logica lui Dumnezeu; despre sfânt, erou, geniu și idiot; despre impostor; despre libertate și egalitate; despre cunoaștere și adevăr; despre democrație și liberalism; despre comunism; despre rugăciune și credință; despre revelație și inspirație; despre politică, despre știință, despre creație, despre tehnică. A vorbit apoi despre popoarele lumii și despre comunitatea oamenilor înlăuntrul căreia și-a petrecut destinul: despre poporul român. A vorbit, în sfârșit, despre sine.*

A vorbit despre toate acestea într-un mod răspicat*, gândul căzând de fiecare dată peste problemă cu o verticalitate vertiginoasă, sub forma unei teribile coliziuni, în urma căreia adevărul rămâne să se ivească de la sine, părând să spună că, așa simplu cum este, el nu are nevoie de cine știe câte cuvinte pentru ca să poată apărea. Întreaga gândire a lui Țuțea stă sub această dimensiune a simplului și a răspicatului, categorie* de stil*, care deschide drumul deopotrivă către apariția adevărului și către formularea lui. Nu demonstrația, ci enunțul irevocabil dă contur acestei gândiri. Radicalitatea ei, tranșanța, caracterul de definitiv și lapidaritatea care se desprind din*

fiecare formulare decurg toate din faptul că Țuțea pare să redescopere pe cont propriu cele câteva adevăruri eterne în care stă lumea, această redescoperire sprijinindu-se la rândul ei pe o logică eternă, adică pe familiaritatea cu „logica lui Dumnezeu în mersul ei natural pe pământ". Să adăugăm la toate acestea un soi de firesc al raportării la lucrurile ultime, deopotrivă hâtru și solemn, pe care i-l provoacă și înlesnește originea sa țărănească. Țuțea este un țăran din Muscel trecut prin Universitatea din Berlin și care, în mod esențial, rămâne să se comporte cognitiv — remodelând cultural resursele inteligenței — ca țăran. *Prin felul de a se exprima, Țuțea trimite cu gândul la un personaj al lui Creangă, modificat de experiența lagărului comunist, de cunoașterea cultă a Bibliei și de lectura temeinică a metafizicii lui Kant. Faptul că, pe de altă parte, Țuțea a fost adesea apropiat de Socrate vine tot din afectarea colocvialității discursului, din capacitatea de a exprima sensurile supreme cu cele mai umile cuvinte, limbajului filozofiei fiindu-i uneori preferat, ca și în cazul lui Socrate, cel al căruțașilor, fierarilor și tăbăcarilor.*

Așa se face că forța formativă a acestor cincizeci de pagini dactilo poate fi cu mult mai mare decât o operă academică în douăzeci de volume. Pentru că atât viteza cu care ele

își pot atinge ținta, cât și varietatea țintelor atinse sunt considerabile. Gândirea lui Țuțea, prinsă în aceste câteva zeci de pagini, este neîndoielnic un loc de reculegere al minții, în care — împotriva oricărui terorism intelectual, împotriva ipocriziei, a relei-credințe și a lipsei de curaj în fața rostirii evidenței — oamenii se pot tămădui de minciunile care le-au fost băgate sistematic în cap, de ani sau de secole, și care laolaltă constituie zestrea prostiei colective a omenirii și sursa constantă a nenorocirilor ei. Oricine va veni cu inima curată în fața acestor pagini, ceea ce înseamnă cu respect pentru nuanțe, va putea să afle că masca de om poate fi respectată fără să fie nevoie să ascunzi adevărul că oamenii nu *sunt egali de la natură; că extremele sociale sunt deopotrivă de condamnabile, ceea ce nu înseamnă că trebuie să uităm că doar extrema stângă confiscă proprietatea și distruge astfel până la rădăcină nervul societății; că libertatea nu poate fi, social vorbind, concepută în afara proprietății („Orice om, pentru a fi liber, trebuie să fie considerat proprietar individual ipotetic, chiar dacă nu posedă nimic"); că naționalismul, făcând parte din economia naturală a societăților umane, poate fi practicat cuviincios; că democrația, oricât de bună ar fi, reprezintă triumful cantității împotriva calității și că îi este preferabil liberalismul, care asigură, o*

dată cu demnitatea și libertatea umană, și competiția de valori; că faptele comuniștilor cad sub incidența Codului Penal; în sfârșit, că Dumnezeu se ascunde doar oamenilor care se consideră „animale fără coadă".

Cine a fost Petre Țuțea? Și-a pus singur această întrebare. „Pentru că om de stat nu am fost, profesor nu am fost, scriitor nu am fost, da' atunci — ce sunt? Că nici ultimul parazit care crește în cutele societății nu sunt… Pesemne că sunt cineva dificil de fixat." Într-adevăr, cineva dificil de fixat. Sigur e însă că a fost cineva inconfundabil*. Tinerii nu s-au îndreptat spre el, așa cum s-a spus, cu pripa relei-credințe, atrași de o „gândire de dreapta". Ci pentru că după ani de confuzie ce păreau fără sfârșit, în care superiorul și inferiorul erau deliberat confundați sau, dimpotrivă, în care doar imbecilii, mediocrii și lichelele aveau dreptul la cuvântul public, setea de inconfundabil care s-a născut între timp a devenit enormă. Față de alte apariții excepționale ale perioadei, Țuțea s-a impus în atât de puțin timp opiniei publice pentru că a avut de partea sa inconfundabilul* accesibil*. Ar fi putut, în stilul său caracteristic, să afirme despre sine: Până și un prost vede că sunt inconfundabil…*

Cum singur spune, Țuțea s-a revărsat *în alții. Când apele spiritului său s-au retras, ele*

au lăsat în urmă, cristaline, șlefuite de patimă, suferință și inteligență, câteva sute de „vorbe memorabile“. Funcția acestor pagini este simplă: înțelese în dozajul lor corect, uneori cu doza necesară de umor, alteori rămânând de-a dreptul contestabile, ele pot să apere de amăgitori, de proști și uneori de excesul care stă la pândă în fiecare dintre noi. Dar mai presus de orice ele sugerează un lucru nespus de simplu și de greu de obținut: că a fi liber înseamnă a gândi totul cu mintea ta. *Pentru că în acest caz chiar și* eroarea, *aparținându-ți, este mai lesne suportabilă. Cu atât mai mult în acest secol, în care lucrul cel mai teribil care ni s-a putut întâmpla a fost acela de a fi greșit (sau de a fi devenit victime), participând la erorile* altora.

GABRIEL LIICEANU
București, 1993

Nota Editurii

Cele *322 de vorbe memorabile* ale lui Petre Țuțea au fost „culese“ din interviurile apărute în presă după 1989 și diverse înregistrări video sau audio, din care câteva ale unor conversații private. Multe din fragmentele selectate pentru volumul de față se regăsesc de altfel în Petre Țuțea, *Între Dumnezeu și neamul meu* (Fundația Anastasia, București, 1992) și Radu Preda, *Jurnal cu Petre Țuțea* (Humanitas, București, 1992), ele însele cărți bazate pe reproducerea de interviuri (prima), respectiv înregistrarea la magnetofon a unor conversații private (cea de-a doua).

Dincolo de structura de dicționar a acestei cărți, grație căreia cititorul poate afla imediat despre ce vorbea Petre Țuțea și ce anume spunea despre, să zicem, ADEVĂR sau VLAD ȚEPEȘ, noutatea ei față de volumele sus-amintite constă în faptul că este o *antologie*, așadar o selecție, făcută în cazul de față după câteva criterii ferme.

Mai precis, am considerat că se pot numi „memorabile" în primul rând acele vorbe ale lui Țuțea care au lapidaritatea și expresivitatea proprie aforismelor; apoi, cele care îl *reprezintă* pe Țuțea, fie pentru că poartă marca stilului său inconfundabil, fie pentru că, în plus, apar (în formulări, firește, ușor diferite) cu mare frecvență, chiar obsesiv, în discursul său; în fine, cele care, dimpotrivă, abordează subiecte „rare" pentru Țuțea (FEMEI sau PUDOARE, de exemplu), dezvăluindu-i astfel gândurile mai puțin știute.

Lucrând cu un material oral, ne-am considerat îndreptățiți să ne asumăm unele libertăți în reproducerea lui: suprimarea repetițiilor și a redundanțelor, intervenții în topica frazei, contragere de pasaje prin eliminarea parantezelor care ar fi complicat inutil firul ideii sau, dimpotrivă, „reconstituirea" câte unei idei din fraze disparate. În fapt, asemenea intervenții au avut loc doar atunci când s-au dovedit absolut necesare, iar rezultatul lor a fost „în spiritul" lui Petre Țuțea.

ADEVĂR

Se spune că intelectul e dat omului ca să cunoască adevărul. Intelectul e dat omului, după părerea mea, nu ca să cunoască adevărul, ci ca să primească adevărul.

Tot ce teoretic este just este practic necesarmente just. Nu și invers, că oamenii au practici sinistre în istorie.

Am avut revelația că în afară de Dumnezeu nu există adevăr. Mai multe adevăruri, zic eu, raportate la Dumnezeu, este egal cu nici un adevăr. Iar dacă adevărul este unul singur, fiind transcendent în esență, sediul lui nu e nici în știință, nici în filozofie, nici în artă. Și când un filozof, un om de știință sau un artist sunt religioși, atunci ei nu se mai disting de o babă murdară pe picioare care se roagă Maicii Domnului.

Acum, mai la bătrânețe, pot să spun că fără Dumnezeu și fără nemurire nu există adevăr.

ALEGERILE DIN 20 MAI 1990

Au falsificat sută la sută alegerile. Ați citit „Complicațiile tehnicii votării“? Nu puteam să votez nici eu, atât era de complicat! Păi ce-i acest ceaușesc 89% pentru niște golani care nu-s în stare să conducă nici o gară? Incapacitatea de guvernare a ăstora s-ar putea să fie șansa hoitului român să devină viu…

„Domnule Țuțea, dacă ați fi fost ales președinte la 20 mai, prin absurd, care ar fi fost prima hotărâre pe care ați fi luat-o?“
— Prima hotărâre: privatizarea, însemnând construcția celor două comune: comuna agrară, întemeiată pe gospodarul dibaci și priceput, și comuna urbană, guvernată de întreprinderi, de acești giganți ai lumii moderne. Și aș fi creat institute care să sincronizeze poporul român cu toate cuceririle speciei om, mutate în spațiul valah. Că eu nu contest poporului român că limba lui și geniul lui intelectual îi permit să mute creațiile speciei om la el acasă.

Omul, când e singur, poate face fel de fel de unelte. Adică devine american, spun eu. Eu aș scrie peste Statele Unite așa: „Omul este un animal care fabrică unelte.“ M-au întrebat unii, care sunt foarte filoamericani, ce cred despre americani. Sunt lăcătuși cosmici, domnule, le-am zis. India, de pildă, este inferioară tehnic Americii. Nici nu-ncape îndoială: America o bagă la jiletcă. Da′ spiritual America e Ghana; pe lângă India, e primitivă.

Americanii nu mor în război. Sunt supraînarmați. Dau lovituri zdrobitoare. La ei cine face economie la muniție răspunde în fața Senatului.

Eu nu pot fi americanofob decât în ceea ce privește descompunerea religioasă în secte. Dar din punct de vedere politic… și noi, și rușii ar trebui să avem în frescele din biserici un Columb, căci fără el învățam acum nemțește cu dicționarele pe genunchi.

În belșugul de-acolo nu poate apărea o gândire teologică. Americanii n-au vocație; îl invocă pe Dumnezeu doar ca să le binecuvânteze prăvăliile. Ei gândesc

negustorește. Exercită stăpânirea lumii doar la casele de bani.

ANTISEMITISM

Antisemitismul nu e o reacție spontană a românilor, a germanilor, a polonilor, a maghiarilor, a francezilor, a americanilor, ci e provocat de evrei, prin exces. E provocat de ei, ca spaimă, crezând că-l previn.

Antisemitismul funcționează după principiul acțiunii și reacțiunii. Păi dacă rabinul Moses Rosen, care e doctor și face parte din Consiliul Mondial Evreiesc, îl înjură pe Eminescu… Păi ce ar zice el dacă eu l-aș lua pe Moise pe făraș?

Nu am fost și nu sunt antisemit, pentru că ar însemna să fiu anticreștin. Pentru că, să fim cinstiți, Cristos nu e din Fălticeni.

ATEISM

O babă murdară pe picioare, care stă în fața icoanei Maicii Domnului în biserică, față de un laureat al premiului Nobel ateu — baba e om, iar laureatul premiului Nobel e dihor. Iar ca ateu, ăsta moare așa, dihor.

Eu când discut cu un ateu e ca și cum aș discuta cu ușa. Între un credincios și un necredincios nu există nici o legătură. Ăla e mort, sufletește mort, iar celălalt e viu și între un viu și un mort nu există nici o legătură. Credinciosul creștin e viu.

Ateii și materialiștii ne deosebesc de animale prin faptul că nu avem coadă.

Ateii s-au născut, dar s-au născut degeaba.

BALCANI

Balcanii sunt curul Europei.

BANI

Eu nu detest burghezia. Eu m-am lămurit că un om care vrea să fie bogat nu este un păcătos. Spunea odată un preot bătrân: Circulă o zicală că banul e ochiul dracului. Eu nu-l concep ca ochiul dracului, eu îl concep ca pe o scară dublă. Dacă-l posezi, indiferent în ce cantități, și te miști în sus binefăcător pe scară, nu mai e ochiul dracului. Iar dacă cobori, atunci te duci cu el în infern, prin vicii, prin lăcomie și prin toate imperfecțiile legate de orgoliu și de pofta de stăpân.

BĂTRÂNEȚE

Nu pot evita neplăcerile bătrâneții și nu mă pot supăra pe Dumnezeu că m-a ținut până aproape la nouăzeci de ani. Însă

bătrânii au o supapă foarte înțeleaptă: au dreptul la nerușinare. O nerușinare nelimitată.
Când mă gândesc la suferințele bătrâneții, îmi dau seama că în natura asta oarbă cel mai mare geniu este geniul morții. Faptul că murim, de cele mai multe ori la timp, este un semn al dragostei lui Dumnezeu pentru noi.

BIBLIA

Eu sunt iudeocentric în cultura Europei, că dacă scoți Biblia din Europa atunci Shakespeare devine un glumeț tragic. Fără Biblie, europenii, chiar și laureații premiului Nobel, dormeau în crăci. Știința și filozofia greacă sunt foarte folositoare, dar nu sunt mântuitoare. Prima carte mântuitoare și consolatoare pe continent — suverană — e Biblia.

Există o carte a unui savant american care încearcă să motiveze științific Biblia. Asta e o prostie. Biblia are nevoie de știință cum am eu nevoie de Securitate.

Luther, cât e el de eretic și de zevzec, a spus două lucruri extraordinare: că creația autonomă e o cocotă și că nu există adevăr în afară de Biblie. Mie mi-a trebuit

o viață întreagă ca să aflu asta. El nu era așa bătrân când a dibăcit chestia asta, că era călugăr augustin… Mie mi-a trebuit o viață ca să mă conving că în afară de Biblie nu e nici un adevăr.

Shakespeare, pe lângă Biblie, — eu demonstrez asta și la Sorbona — e scriitor din Găești.

BISERICĂ

În afara slujbelor bisericii nu există scară către cer.

Templul este spațiul sacru, în așa fel încât și vecinătățile devin sacre în prezența lui.

Știi unde poți căpăta definiția omului? — te întreb. În templu. În biserică. Acolo ești comparat cu Dumnezeu, fiindcă exprimi chipul și asemănarea Lui. Dacă Biserica ar dispărea din istorie, istoria n-ar mai avea oameni. Ar dispărea și omul.

În biserică afli că exiști.

Ce pustiu ar fi spațiul dacă n-ar fi punctat de biserici!

CARTE

În afară de cărți nu trăiesc decât dobitoacele și sfinții: unele pentru că nu au rațiune, ceilalți pentru că o au într-o prea mare măsură ca să mai aibă nevoie de mijloace auxiliare de conștiință.

CEAUȘESCU

Ceaușescu n-avea mască de cezar, ci mască de golan fioros. Nu mi-am închipuit că un golan analfabet poate să aibă o asemenea poftă de luxurie. Vila lui de la Neptun… totul e de aur acolo. D-aia s-a și numit „epoca de aur"…

Așa-zisul triumf al proletariatului, care a sfârșit ca triumf al lui Ceaușescu, a fost triumful lui Golănescu și o trecere în întuneric. Asta a fost revoluția proletară. Ce s-a petrecut în decembrie ’89 n-a fost o revoluție, ci o restaurație: geniul politic al

poporului român a atestat reașezarea în ordinea naturală. Asta s-a întâmplat atunci: o *restauratio magna*. Fără să ignor jertfele de la Timișoara, mă opresc la manifestația din fața Comitetului Central, când mulțimea a huiduit tiranul. Atunci s-a întâmplat un fenomen fundamental: reintrarea în ordinea naturală a poporului român. Când mulțimea îi refuză tiranului încrederea, ăsta calcă în gol. Așa a călcat Ceaușescu — în gol.

CIORAN

Cioran e o inteligență pură. Păi, pentru ca să te fâțâi ca el prin Paris, trebuie să ai inteligență. Că acolo inteligență este! Are o singură trăsătură inadmisibilă în ființa lui: e neconsolator.

Eu m-aș întâlni cu Cioran în neliniștile mele, care seamănă cu ale lui, iar el s-ar întâlni cu misticismul meu în lirismul lui.

În ce privește cearta lui cu Divinitatea, eu sper ca Cioran să nu moară aici unde s-a născut, cum a murit Kant. Eu pe Cioran îl văd împăcat în amurg cu sine, cu Sfântul Apostol Pavel și cu Absolutul divin, pentru a nu muri în lumea aceasta.

Ceea ce e ciudat la Cioran nu e neliniștea de a fi om, ci neliniștea de a fi român.

COMUNISM

Comunismul e cea mai mare *aflare-în-treabă* din istoria omenirii.

Comuniștii au vrut să ne facă fericiți cu forța: bă, să fiți fericiți, că vă ia mama dracului! Adică să mănânci bine, să bei bine, să dormi bine și la loc comanda!

Ca să constați că e incapabil comunismul de guvernare, nu trebuie să ai doctoratul în științe sociale. Orice bou vede că nu e bun. El vede că mă-sa rabdă, nevasta rabdă, copiii rabdă… vede tot și totul pute.

A te opune comunismului înseamnă a apăra puritatea Codului Penal. Comuniștii nu trebuie tratați ca infractori politici. Ei trebuie tratați ca infractori de drept comun. Ca hoții de buzunare, ca tâlharii, ca violatorii de dame…

Comunismul e imanentism absolut: el mută complet omul în lumea *asta*. Comunismul înseamnă negația omului total, că omul total aparține la cele două lumi: lumea trecătoare și lumea veșnică.

Or, comunismul ancorează în dimensiunea lumii trecătoare și în felul ăsta nu e uman. Pentru că dacă îi spui unui om normal: mă, ești un animal rațional muritor și după tine rămân doar viermi și minerale — îți dă cu bâta în cap!

M-am gândit să scriu un pamflet anticomunist și m-am gândit să iau anticii și modernii, cei mai mari pamfletari pe care-i întâlnesc, și să iau de acolo cele mai acidulate imagini sau figuri de stil. Și m-am convins că e un travaliu odios, gratuit, nu face trei parale. Și am ajuns la o intuiție mult mai corectă pentru a defini orice mișcare comunistă. Iau un Cod Penal cu trihotomia, tripartita diviziune a infracțiunilor: crime, delicte și contravenții. Definesc crimele pe rând, delictele pe rând și contravențiile pe rând și scriu dedesubt: comunismul e infractor la ordinea universală, naturală, prezentă în acest integral Cod Penal. Ei sunt infractori, comuniștii, nu sunt oameni politici. De altfel Douglas, ministrul de externe al Americii, a dat o definiție a comunismului: există în dreptul penal crime continue și crime continuate; comunismul e o crimă continuă.

Comuniștii sunt atât de tereștri, că eu nici nu i-aș lăsa să se urce în avion, și între București și Moscova i-aș pune să meargă pe jos, umplând desagii cu mâncare din loc în loc…

Comunistul știe că e animal, știe că e rațional și știe că e absolut muritor. Dar în felul ăsta, cu toată raționalitatea lui, între el și dihor nu e nici o deosebire.

Comunismul, unde a triumfat, te belește sistematic.
Rusia a demonstrat — tehnic, practic și teoretic — nulitatea comunismului.

Stalinismul e definiția comunismului. Unde nu e stalinism, după trei luni cad de la putere, că nu sunt în stare să dea nici… apă. Nu se poate impune comunismul decât cu bâta, cu parul!

Nu se poate face economie în comunism și de către comuniști. Ăștia nu-s în stare să conducă nici măcar o comună rurală. Încurcă apele, înfundă fântânile…

Comunismul este un cancer social. Unde se instalează, rămâne pustiu.

Atât extrema stângă cât și extrema dreaptă sunt falimentare. Comunismul, de pildă: premisa lui majoră e egalitatea reală, absolută, a oamenilor. În nici unul din regnurile cunoscute nu există egalitate — nici în regnul mineral, că aurul nu e egal cu cărbunele, nici în regnul vegetal, că plantele nu sunt egale, și nici în regnul animal, că pisica nu e egală cu leul, cel puțin ca forță. Și nici în specia om nu funcționează, cu atât mai mult, principiul egalității. E damnat esențial comunismul prin premisa lui majoră: egalitatea reală a oamenilor, care este o utopie. Și încă… da, vorba lui Berdiaev, cusurul utopiilor nu stă în construcția lor, ci în faptul că toate sunt realizabile. E un paradox, însă este adevărat că paradoxul e limita până la care poate merge inteligența umană, dincolo de care apare nimicul.

Comuniștii sunt văcari: consideră oamenii ca văcarii cirezile. Cum poți gândi egalitatea absolută — că așa trebuie s-o gândești ca să fii comunist — când nici nu ieși bine în stradă și te-ntâlnești cu ea, cu inegalitatea?

Și la comuniști sunt stăpâni și slugi, dar ei sunt ipocriți, pentru că *știu* că egalitatea oamenilor nu poate exista nicăieri; sunt perfect escroci, tocmai pentru că afirmă că esența comunismului este egalitatea reală a oamenilor. Premisa egalității absolute e nulă, iar socialiștii adaugă puțin sifon în vinul ăsta.

Sistemele sociale trebuie definite finalist, prin ce urmăresc. Comuniștii urmăresc egalitatea anarhică finală. Ăștia sunt comuniștii — anarhiști! Prin finalitatea lui, marxismul nu e ostil anarhiei, pentru că nu poți fi egalitar decât dacă ești anarhic.

COMUNISM ȘI TOTALITARISM

Când se vorbește de totalitarismul comunist e o contradicție în termeni. Totalitari nu pot fi decât oamenii care pleacă de la întreg la parte — după formula aristotelică. Or, comuniștii nu sunt totalitari. După ce mă orientez? După *Manifestul comunist*, care e evanghelia lor, evanghelia roșie. Acolo se spune că idealul lor e o societate fără stat, fără clase, concepută ca o asociere liberă de indivizi. E incendiul anarhiei finale sfârșitul *Manifestului*, cum zice Kautsky. Comuniștii sunt anarhiști la finalitate.

Totalitari sunt fasciștii, hitleriștii și Biserica catolică, pentru că și ea pleacă de la principiul aristotelic: întregul premerge partea. Ăștia sunt totalitari.
Mi-a spus un ziarist: Nu mai spuneți asta, că zăpăciți tineretul! Dacă toți îi consideră pe comuniști totalitari, nu pot să dau pe post asta…
Dar eu — ce-i în gușă și-n căpușă. Nu mă dau înapoi. Nu pot să mint.

CONFORMISM

Cei care stau sub fluviul evenimentelor stau fie din orgoliu, fie din incapacitate de adaptare. Dar, de multe ori, adaptarea la împrejurări se cheamă conformism și conformistul se deosebește de ploșniță doar prin aceea că ea n-are rațiune… Cei care nu se conformează trag consecințele, fie din orgoliu, fie din incapacitate de adaptare. Dar adaptarea ține mai mult de biologic decât de spiritual. De pildă, eu mă situez în fluviul inform al stalinismului, care se revarsă prin empirismul haotic anglo-saxon asupra Europei centrale. Deci cum pot fi eu, dacă încerc să judec acest fluviu inform al stalinismului care situează omul în regnul animal, cum pot eu să scap de acest animalism? Prin orgoliu, mă opun — și intru în temniță. Prin con-

formism, devin un simplu animal adaptabil. De altfel, să știți un lucru: în lupta cu evenimentele politice majore omul basculează între eroism și lașitate. Lașitatea te duce la conformism. Conformismul are la bază lașitatea. Te supui evenimentelor, știind că singur nu le poți înfrânge; și nu-ți convine să candidezi la eroism.

CONSERVATORI

Reacționar e cel vetust și învechit. Conservatorii mari nu sunt reacționari, pentru că au de partea lor legile eterne ale lui Dumnezeu.

Cred că acum, la noi, ar fi optimă o conducere conservatoare, realizată însă într-un climat democratic. Adică un partid conservator, tradiționalist, naționalist, într-un climat liberal. Ca să nu facă din conservatorism instrument de tiranie, că eu nu pot să accept în numele nici unei idei să asupresc o singură celulă dintr-un om.

CONSTITUȚIA DIN 1923

Constituția liberală din 1923 nu e o operă, e o capodoperă. Un rege puternic, înfășurat într-un stat al normelor liberale:

separația puterilor și libertăți câte dorește nea Niță; nici nu poate duce atâtea libertăți!

CREAȚIE

Platon are un demiurg care nu e creator, ci doar un meseriaș de geniu, fiindcă materia îi premerge. Prima idee de creație reală au adus-o în istorie creștinii.

De creat doar zeul creează, iar omul imită. Eu când citesc cuvântul „creație“ — literară, muzicală, filozofică — leșin de râs. Omul nu face altceva decât să reflecte în litere, în muzică sau în filozofie petece de transcendență.

Cum să fie creatura creator? „Hai, tată, să-ți arăt eu moșia pe care ți-am făcut-o când nu eram în viață…“ Păi cum să fie creatura creator?!

CREȘTINISM

Omul e un animal care se roagă la ceva. Caută un model ideal. Și uneori nimerește, alteori nu. Cei care au descoperit modelul ideal și succesiunea fenomenului din el sunt creștinii.
Creștinismul nu poate fi identificat cu nici un sistem filozofic, monist, dualist sau

pluralist. Creștinismul este, pur și simplu. Despre creștinism, Bergson spune că noi îl respirăm. Are materialitatea aerului. Seamănă cu aerul. Noi suntem creștini fără să vrem. Și când suntem atei suntem creștini: că respirăm creștinismul cum respirăm aerul.

Creștinismul nu e ideologie, că atunci se aseamănă cu marxismul. Religia e expresia unui mister trăit, or ideologia e ceva construit.

A fi creștin înseamnă a coborî Absolutul la nivel cotidian. Numai sfinții sunt creștini absoluți. Altminteri, creștinismul, gândit real, e inaplicabil tocmai pentru că e absolut.

Suveran față de natură, supus Divinității, nemuritor și liber prin depășirea extramundană a condiției sale — acesta este *omul creștin*.

Nimic nu poate înlocui creștinismul; nici toată cultura antică precreștină. Eu sunt de părere că apogeul Europei nu e la Atena, ci în Evul Mediu, când Dumnezeu umbla din casă în casă. Eu definesc strălucirea

epocilor istorice în funcție de geniul religios al epocii, nu în funcție de isprăvi politice.

CRISTOS

Isus Cristos este eternitatea care punctează istoria.

CUNOAȘTERE

Dacă nu cunoști revelat — prin grație divină — sau inspirat, nu cunoști nimic. De pildă povestea cu mărul lui Newton, care a căzut. Nu știu unde am citit eu stupiditatea asta: *„Il tomba dans une méditation profonde qui l'a conduit jusqu'à la loi de la gravitation universelle.“* Și eu spun: dacă Newton gândea până la Judecata de Apoi, nu descoperea nimic! Dar el a fost mult mai înțelept. Când a fost întrebat cum a descoperit gravitația, a zis: Am fost inspirat. Păi scrie pe măr, sau scrie undeva în natură „legea gravitației“? Fenomenele lumii interioare și ale lumii exterioare tac. Iar omul autonom și orgolios crede că explorează lumea interioară și exterioară cu jocul lui de ipoteze și că descoperă ceea ce vrea el. El caută; dar eu spun că el caută, nu că află. Sau dacă află trebuie să fie ca Newton, inspirat.

Democrație

N-ar trebui să se vorbească așa de mult despre democrație. Eu, în materie de democrație, nu am nici o părere personală. Mă bizui pe doi gânditori clasici. Pe Platon și pe Aristotel. Platon susține că sunt trei forme de guvernământ degenerate: tirania, oligarhia și democrația. Aristotel spune că democrația este sistemul în care face fiecare ce vrea. Și eu am spus: după cum se vede.

Bergson e mai cuviincios ca Aristotel și zice că democrația e singurul sistem compatibil cu libertatea și demnitatea umană, dar are un viciu incurabil: n-are criterii de selecțiune a valorilor.
Deci democrația e sistemul social în care face fiecare ce vrea și-n care numărul înlocuiește calitatea… Triumful cantității împotriva calității. Bergson a fost acuzat în

micul dicționar filozofic al lui Stalin că e fascist.

Fără să gândesc în stilul darwinismului social, nu pot să rămân indiferent la incapacitatea democrației de a asigura selecțiunea naturală a valorilor. Democrații gândesc corpul social aritmetizat: numără capetele toate și unde e majoritate, hai la putere. Sufragiul turmei! Asta e părerea mea despre democrație.

În democrație, numai întâmplarea naște un mare șef. De pildă, un mare conducător în democrație a fost Clemenceau, care a condus politic primul război mondial.

Eu, cât aș fi de aristocrat în gândire, politic trebuie să fiu democrat. Masa e absolută; fiecare prost luat în parte e un prost și atât. Dar toți proștii ăștia, luați împreună, sunt un principiu istoric.

Prin însăși ordinea ei ideologică, democrația îl obligă pe idiot să stea alături de geniu și să-i poată zice: ce mai faci, frate? Partea proastă este că oamenii de excepție pot ajunge captivi în cirezile democrate. Ce decide masa are un caracter absolut, deoarece prin masă se exprimă specia. Prin

individ se exprimă personalitatea. Numai că, uneori, un individ ajunge să influențeze foarte mult asupra maselor. Aceștia sunt aleșii. Istoria este făcută de aleși. Paradoxul societății umane este că mulțimea îi produce pe conducători, iar aceștia o conduc.
Ideea de echilibru social e caracteristica oricărei democrații burgheze. Asta e forța constantă a democrației. Iar extremelor — fie extremei stângi, fie extremei drepte —, care violează ideea de echilibru social, democrația le este ostilă.

Eu nu sunt democrat. Am asemănat democrația cu jigodia la câine: nu scapă decât cei care sunt tari.

Eu sunt democrat numai dintr-un singur motiv: din respect față de marele popor român. Și până la urmă mi-am modificat poziția: nu sunt democrat, sunt demofil, iubitor de popor.

Democrația totală e cimitir istoric. Noi nu suntem în pericol, că n-avem nici măcar democrație; un cimitir istoric presupune un trecut de viață care să fie îngropat.

Și totuși, cel mai bun sistem social e cel care pleacă de la respectul măștii de om: democrația.
Democrația e imperfectă, dar fără ea e greu de viețuit. Este un soi de haos suportabil.

Democrația este sistemul social care face posibilă existența idiotului alături de geniu. Dar ea se deosebește de egalitarismul comunist prin lege. În democrație legea funcționează, în vreme ce în comunism legea nu există; e tiranie.

DRACUL

Eu cred că omul e făcut de Dumnezeu și cred că Dumnezeu n-a instalat nici un drac în el. Dracul a fost asimilat de om, dar nu născut de el. Nu pot să spun că Dumnezeu a făcut un om purtător de drac. Dacă omul e făptura lui Dumnezeu, dracul intră ocolit acolo, nu intră cu voia Lui.

DUMNEZEU

Un filozof care se zbate fie să găsească argumente pentru existența lui Dumnezeu, fie să combată argumentele despre inexistența lui Dumnezeu reprezintă o poartă către ateism. Dumnezeul lui Moise este neatributiv. Când îl întreabă Moise pe

Dumnezeu: Ce să le spun ălora de jos despre Tine? — Dumnezeu îi spune: Eu sunt cel ce sunt.

În fața lui Dumnezeu, geniul e văr primar cu idiotul.

Binele și răul sunt conceptele pedagogiei lui Dumnezeu față de oameni.

Dumnezeu s-a revelat, dovadă că *este*. De fapt, vânzoleala asta haotică a lumii actuale, frământarea lumii actuale, mă convinge că nu există decât Dumnezeu. Că totul e muritor, și universul și omul, și că lumea a fost făcută de Dumnezeu din nimic și o va spulbera din orgoliul divin de a o face din nou — considerând că prima lui ispravă s-a înecat istoric.

Egalitate

În celebra *Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen* a Revoluției franceze, prima propoziție e o idioție absolută sau în cel mai bun caz un sofism: Oamenii sunt egali de la natură. Asta e ca și cum Kant ar fi egal cu Iliescu.

Oamenii sunt *inegali* de la natură. Sunt inegali înșiși membrii unei familii, în care unul poate fi genial, altul mediocru și altul imbecil. Substanța ereditară e un mister.

Egalitatea e cel mai mare dușman al libertății.

Principiul egalității, pe care-l vehiculează democrații din lume, funcționează în mod real numai în religie, fiindcă numai religia creștină consideră oamenii egali în fața lui Dumnezeu.

EMINESCU

Eminescu, despre care Iorga spune că-i expresia integrală a națiunii române, iar Blaga că reprezintă „ideea platonică de român“, e românul absolut. L-am definit eu: sumă lirică de voievozi.

EPOCĂ

Noica a fost o personalitate, dar a spune „epoca Noica“ e ca și cum ai spune „epoca Ghiță Popescu“. Nu a fost nici măcar o „epocă Nae Ionescu“, cu toate că el într-adevăr putea face epocă.
La fel Eliade, Cioran. Face oare epocă un profesor universitar la Chicago? Iar Cioran a spus: Eu sunt *cazul* Cioran — și nu cred că s-a izmenit când a afirmat asta, pentru că, e evident, n-ați auzit de „ciorănism“ în România. El este, ca de altfel și Eliade, o personalitate care s-a limitat la ea însăși. Însuși Iorga, din acest punct de vedere, i-a rămas inferior lui Maiorescu, pentru că Maiorescu a punctat epoca lui. Sămănătorismul lui Iorga a marcat, dar nu a făcut epocă, ci poate fi considerat doar un eveniment.

EUROPA

Europa e formată din trei familii de popoare: familia popoarelor germane, a celor

latine și familia popoarelor slave. Părerea mea e că dominanta e latină și spiritul european nu e nici slav, nici german, ci latin. Latinitatea e dominantă europeană. Nu Germania. S-au zbătut germanii, dar sunt tot subalterni, ca și slavii.

Așa, dacă gândești omul ca european, au nemții o expresie: a vorbi de puritate germană, poloneză, franceză este ridicol, pentru că popoarele Europei sunt *die Früchte einer Promenadenmischung**, adică două babe surde, cu doi câini, stau de taifas și după un an de zile află că toți cățeii fătați de cățelușă nu seamănă cu fiul babei.

EVREI

Evreii au geniu religios. Ei au creat două religii, iudaică și creștină. Mai glorioase nu văd religii în lume… Sunt o rasă superioară, sunt părinții religiei noastre. Pentru ei cultura înseamnă religie. Restul este artă și știință. Cultura înseamnă la ei spirit și numai ei au lăsat cultură pe unde au stat, ovreii. Cultura Europei e iudaică și civilizația e multiformă. Iudeo-germano-latino-slavă.

---

* Progeniturile unei corcituri (*germ.*).

De ce au existat întotdeauna resentimente față de ovrei? — Stilul lor de viață. Când, în Antichitate, au intrat în contact cu romanii, aceștia îi înțelegeau la nivelul sticlei. Nu știau ce sunt. Nu semănau cu romanii. Eu nu vorbesc rasial, vorbesc antropologic: pur și simplu nu-i înțelegeau.

EVUL MEDIU

În Evul Mediu, pe vremea când europenii aveau meseriași-bijutieri, rușii mâncau paie. Fără tradiția asta meșteșugărească și fără dospirea asta adâncă, nu se poate face supercivilizație modernă. Xenopol spune așa: Viciul esențial al istoriei românilor, din cauza războaielor neîntrerupte cu turcii, e absența de dospire îndelungă a Evului Mediu.

EXTREMELE

Extrema dreaptă, ca și cea stângă, e falimentară. Omul nu e dispus, de dragul unei minorități numite elită, să ajungă iobag. Nici ultimul măturător nu este dispus să renunțe la libertate pentru că în frunte se află un tiran care e înțelept ca Platon. Înțelepciunea ăluia e de două parale. Dacă ăla se realizează utopic pe sine, cel de pe stradă suferă.

Greșelile gândirii de dreapta la noi? Absolutizarea totalitarismului, care este european falimentar. Excesele. Absolutizarea ideii totalitare, care confiscă personalitatea, și mai ales ignoranța în ceea ce privește onestitatea lui Hitler, acestea au fost greșelile. Hitler a spus: Nu respect decât un cuvânt, cel dat poporului german. Iar Ribbentrop a declarat că Germania n-are nevoie de prieteni, ci de supuși. Păi cum poți să mai fii colaborator cu un asemenea imperialism?

Orice extremă este socialmente insuportabilă, pentru că e lipsită de ideea fundamentală a oricărei societăți bine organizate, ideea de echilibru. Extremele violează ideea de echilibru social.

Și poporul, și foarte mulți intelectuali nu pot suporta extremele, iar democrația este ostilă extremelor, care confiscă — și extrema stângă și extrema dreaptă — personalitatea umană.
Nu cred însă că extrema dreaptă poate fi gândită în paralel cu cea stângă, cum se face. Extrema dreaptă nu confiscă proprietatea, personalitatea legată de proprietate. Extrema stângă e egalitară; egalitatea coercitivă e sterilizantă.

FANTASTIC

Nu știu dacă fantasticul este din nimic sau din ceva, dar ca să fii fantastic trebuie să fii transsenzorial, în afară de concret și de real. Însă fantasticul nu e totuna cu misticul și la o adică el e mult mai aproape de senzorial și foarte depărtat de mistic: pentru că lui îi lipsește relația cu misterul.

FEMEI

Cărui bărbat nu-i plac femeile? În primul rând le iubești pentru farmecul lor, și în al doilea rând le iubești pentru că fac oameni.

FILOZOFIE

Eu încerc o experiență: încerc să mă deparazitez de filozofie, de păduchernița metafizicii. Cioran s-a deparazitat mai demult, deși face filozofie. Un prieten al meu zice: te deparazitezi, dar folosești sculele ei. Da,

dar dacă mă urc în tren nu înseamnă că zeul meu e calea ferată.

În Evul Mediu s-a formulat de către filozofii șireți teoria adevărului dublu: *secundum fidem* — adevărul după credință — și *secundum rationem* — adevărul după rațiune, ca să aibă cale liberă pentru filozofie. Adică să rătăcească până îi ia dracul… Că poți, în filozofie, să rătăcești până devii năuc. Ce-au realizat filozofii prin autonomia lor? Nimic! N-au nici un adevăr.

La urma urmelor, are și filozofia acces la adevăr, pentru că situarea spiritului în adevăr e vocațională.

Babele evlavioase merg la absolut rugându-se, iar filozoful trăncănind silogisme.

FRANCMASONERIE

Francmasoneria dorește puterea cu lozinci democrate. Nu sunt religioși, au o singură religie: propria lor doctrină. Pe dușmani îi anulează social. Au o structură supranațională, deci sunt antinaturali. Toți cei care aspiră la unitatea speciei om anulează principiul competiției între popoare; anulează însuși principiul civilizației moderne, născută prin luptă.

Generație

Generația se naște așa: apare un cap — sau poate mai multe deodată, care sunt ancorate în același ideal. Și dacă idealul este strălucit reprezentat, devine formă modelatoare pentru cei care-l urmează. Trebuie acceptată ideea de oameni-model. În vreme ce apostolii se topesc în absolut, modelele se topesc în generații. Cei ce devin modele sunt creatori de epocă și de curente și astfel hotărâtori pentru cetate.

Noi am fost o generație favorizată: ne-am plimbat prin toate universitățile, peste toți universitarii, peste toți scriitorii, peste toți gânditorii… Și am ajuns la limitele scepticismului autohton de tip cioränesc. Adică nu suntem, deocamdată, făuritori de sisteme general valabile.

Generația mea a debutat în euforia realizării României Mari și a murit în închisorile

comuniste. Voi, care nu ați trecut prin închisori, știți cum arată și cei care închid și cei închiși. Aveți o perspectivă totală.

Tineretul de azi e net superior generației noastre. Și asta pentru că nu este ușor pentru el, în climatul ăsta fioros, așa cum ne-a fost nouă, într-o lume mai normală. Păi noi am trăit sub regalitate, scriam pe Palatul regal „De închiriat“ și nu pățeam nimic! A venit bolșevismul rus cu armele peste el, peste tineret, și el se scutură la mal ca rața de apă. S-a văzut acum, în răscoala din ’89… Generația actuală e grea de glorie. Ca să te scuturi de bolșevism în plin bolșevism — păi cum se cheamă asta?

GENIU

Geniul e relief, noutate, invenție, creare de epocă și stil. Nu e neapărat un înțelept, ci un suprainteligent. Geniile sunt originale, în măsura în care originalitatea e posibilă. În fond, maxima mea a fost aceasta: Dumnezeu este creator, iar omul imitator. Prin încercarea de a imita mereu Divinitatea, prin proximitatea față de divin, geniul e mai apropiat de cer; dar nu în măsura în care e apropiat sfântul.

În fața lui Dumnezeu nu există genii, Dumnezeu lucrând nu cu genii, ci cu oameni.

GHEORGHIU-DEJ

Gheorghiu-Dej a fost o maimuță revoluționară; a crezut că face și el revoluție, deși imita bolșevismul rusesc. Adică: să arestez oameni fără judecată, să-i țin indefinit în temniță, să-i pun în regim de exterminare, să-i ucid dacă vreau — asta numea el revoluție. Așa făcea Stalin. Și Dej, imitându-l, credea că e revoluționar. De fapt, a fost o maimuță balcanică — a tiranizat poporul român la adăpostul armelor rusești. Nu? Ce originalitate are revoluția românească? Dar n-are nici cea rusească originalitate… Păi știți cum am definit eu revoluția rusească? Iacobinism tătaro-mongol! Teroarea iacobină mutată în stil tătăresc la Moscova.

GÂNDIRE

Dumnezeu a făcut lumea și pe om; și cu omul a încoronat creația sa. Și l-a însărcinat să cunoască lucrurile. De-acolo vine denumirea lor. — Originea primordială a capacității de a determina numele lucrurilor, care este o operație logică; originea mistică a gândirii logice.

Apariția unui mare gânditor e pentru creier ca o baie pentru un om care a muncit,

a asudat, s-a murdărit și se spală. Gândirea este o „spălare“ a creierului. Asta mă face câteodată să cred că gândirea nu e din creier și că acest creier e numai un sediu… De ce gândirea nu e produsă de creier, care e numai un sediu? Fiindcă n-o produc toate creierele. Dacă inteligența ar fi produsul creierului, atunci între Goethe și nea Ghiță n-ar mai fi nici o diferență.

GREVĂ

Eu am spus că sunt anumite zone ale corpului social unde greva trebuie considerată crimă antinațională. Păi ia închipuiți-vă că toți brutarii din România fac grevă! Nu mai mâncăm pâine?! Există zone ale economiei unde greva trebuie să fie, în principiu, interzisă.

IDIOTUL

Mare noroc că există oameni care sunt idioți! Funcția idiotului e pozitivă, pentru că fără el n-am înțelege nici geniul, nici normalitatea. Păi cum am cunoaște noi un om pe care-l numim desăvârșit dacă n-ar fi prezenți ăștia, idioții?

ILIESCU (ION)

El se află în treabă. Pentru activiștii de partid aflarea în treabă e metodă de lucru. Ăștia sunt activiști de partid — e neobolșevismul actual al României… Păi el a declarat în platforma-program că admiră valorile ideale ale comunismului! Cum ai spune: sunt încântat de dulceața și de deliciul produs în mine de cancer…

IMPOSTORI

Corpul social e atât de afânat încât, ca șopârlele, se furișează la conducere și ajung

acolo impostori. Există fisuri în aparatul social și de stat prin care se prelinge încet, inevitabil, impostura. Chiar și în cele mai strălucite cetăți. Ce, credeți că în Franța ajung sus numai personalități remarcabile?
Când e vorba de personalități n-ai încotro, trebuie să le imiți. Fiindcă imitația e un fenomen social inevitabil. Dar nu poți să imiți un prost, nici un impostor. Cel mult îl compătimești.

INGINERI

Am auzit odată un profesor de la Politehnică; am avut impresia că asist la un balet de urși. Dacă într-un salon, într-un colț, unul fumează și tace, ăla e inginer… Inginerul e practic, savantul nu e practic. Când i s-a spus lui Max Planck, creatorul fizicii cuantice, că s-a mai găsit o aplicație, el a spus: care e, mă? Uite care… — Ca să vezi, nici nu m-am gândit!

INTELIGENȚĂ

Inteligența, oricât de mare, nu e suficientă pentru a te curăța de prejudecăți. Cu cât inteligența e mai mare, cu atât prejudecata e mai voinică, fiindcă ai aparat s-o justifici.

IONESCU (NAE)

Se spunea despre Nae Ionescu că scuipă inteligență.

Definiția lui Nae Ionescu e aceasta: meditația metafizică mutată la nivel cotidian, sau ridicarea cotidianului la nivel filozofic. Nimeni n-a făcut asta în presă până la el, nici măcar Eminescu. Deși a fost un foarte mare gânditor și deși rămâne cel mai mare jurnalist, Eminescu n-a filozofat în publicistică.

Călinescu, față de Nae Ionescu, nici n-a existat; n-avea vocație filozofică nici cât un măturător. Nae Ionescu nu se măsura în vremea lui cu nimeni. Era el însuși.

Nae Ionescu trebuie definit comportamental, în sensul că a avut o atitudine justă față de toate evenimentele din România. N-a gândit însă just întotdeauna. Eu l-am apreciat mai mult atitudinal, nu ideologic; nu-l prefer pe omul politic.

Întrebat fiind cum înțelege gândirea, în formă pură sau în exemple, Nae Ionescu a răspuns: exemplele au fost lăsate de Dumnezeu pe pământ pentru ca ideile să fie sesizate senzorial și de proști.

A spus despre Zelea Codreanu un lucru Nae Ionescu: Eu mă screm și lui îi vine…

ISTORIE

Nu știu de ce gluma asta de-a face istorie se practică atât de mult. Dacă ai cultul istoriei, ai cultul apariției și dispariției; e consolator acest joc? Istorismul, adică perspectiva istorică asupra vieții și lumii, a dus în cimitir. Ne înecăm în istorie. Pentru că istoria nu te învață numai să faci ceva, ca popor; cu istoria, tot ce însemnezi în interiorul unui popor devine discutabil prin faptul că nu poți, la infinit, să lucrezi la facerea ta, ci dispari și apare altcineva care, chiar dacă nu te înlocuiește, te prelucrează. Și dacă nu poți ieși din devenire, nu poți scăpa de tristețe; tristețea metafizică e fructul devenirii. Sunt proști istoricizanți care se consolează prin devenire. Devenim mai civilizați, nu? Sau mai culți… Adică murim ca și caprele, numai că e mare lucru că există Kant, Descartes, există Newton, mă rog, atâția mari creatori de cultură, și există și făuritorul de religie, Cristos — dar nu ne interesează!

Istoria e întemeiată pe conversația dintre Eva și dracul. Așa începe istoria, această rătăcire a omului, ca o damnație.

Iar la apariția lui Cristos, atunci s-au suprapus teandric omul divinizat și divinitatea devenită om și istoria a fost anulată. Cioran are o afirmație extraordinară: Istoric este tot ce este supraistoric. Creștinismul a punctat supraistoric, deși a apărut în istorie.

Sunt două mari discipline guvernate de principiul ireversibilității: termodinamica și istoria.

Kant

Kant spunea că el e propriul său legiuitor și stăpân. Lucru la care eu am făcut așa: pârț! Așa e el legiuitor și stăpân cum sunt eu popă în cartier.

Nu e om, Kant. N-a reușit să fie om cu toată subtilitatea lui. Iar badea Gheorghe, care se sincronizează cu clopotele de la biserică, e laureat al premiului Nobel pe lângă Kant.

Eu am citit *Critica rațiunii pure* ca student și am înlemnit de emoție. Acum am față de ea, ca mistic biblic, considerația pe care am avut-o față de *Informația Bucureștiului*. Dar a trebuit să fac 80 de ani…

LEGIONARI

Legionarismul era în înseși ideile epocii, dar legionarismul nu putea să iasă câștigător deoarece avea la bază o eroare — naționalismul absolut, care este impracticabil. De la excesul de naționalism li s-a tras sfârșitul legionarilor.

La comuniști, dacă nu ești cu ei — sau nu mai ești cu ei — înseamnă că ești legionar. De ce acest „sindrom legionar“ la bolșevici, mă întrebați? Fiindcă legionarii sunt singurii români care n-au avut în dicționar la litera *G* cuvântul *glumă* și când îi prindeau pe comuniști era vai de cozonacul lor. Dar de fapt nici comuniștii nu știu de glumă; ăsta-i punctul lor comun cu legionarii.

Nu se poate spune că mișcarea legionară n-a fost puternică! N-a avut rezultate pozitive fiindcă extremismele sunt greu

suportabile. Nici fascismul italian n-a durat, nici național-socialismul german n-a durat — și erau similare cu mișcarea legionară. Deosebirea dintre ele și mișcare este aspectul religios al mișcării legionare. Nici fascismul și nici național-socialismul n-aveau caracter religios. Hitler era cu mituri germanice, Mussolini era ateu. Într-o întrunire, se spune, Mussolini s-a uitat la ceas și a zis: Îi dau ultimatum lui Dumnezeu ca în câteva minute să mă trăsnească dacă există! Și apoi s-a uitat la ceas. Au trecut minutele și a demonstrat că Dumnezeu nu există.

LIBERALISM

Cel mai potrivit sistem social-politic este liberalismul. Pentru că asigură elita conducătoare, triumful personalității, triumful elitei conducătoare, nu-i așa, și nu deranjează cu nimic mersul dogmatic al lumii creștine. În climatul creat de liberali se poate respira spiritual și se poate progresa material, valorile mișcându-se nederanjate de nimeni. Democrația înseamnă mai puțin decât liberalismul, care are, într-un anumit fel, și un aspect aristocratic.
Indiferent cine conduce Partidul Liberal astăzi, poporul român nu poate să evite liberalismul, fiindcă îi datorează crearea

statului român modern și a societății române moderne. Mă interesează liberalismul biruitor în Statele Unite, în Japonia și în vestul Europei. El devine, prin această biruință, ispititor pentru vânzoleala din spațiul răsăritean.

Liberalismul te duce cum te duce trenul la destinație. Liberalismul favorizează corpul social: te instalează în sistem și n-ai încotro…

E un fenomen istoric, dar punctează timpul și spațiul istoric cu constantele lui extraordinar de utile. Liberalismul oferă constantele în timp și în spațiu ale ordinii umane, cu toate că a apărut istoric. Așa cum creștinismul a apărut istoric; dar a punctat cu eternitatea timpul și spațiul.

Pe pașii domnului ăstuia foarte mare care se cheamă *întreprinzător*, pe pașii ăstuia se naște toată civilizația modernă. În urma liberalismului se află uniformitatea, care economicește e sterilizantă, iar în fața lui nu se află decât haosul.

Singurul sistem suportabil, fiindcă e compatibil cu demnitatea și libertatea umană, este liberalismul englez. Liberalismul

instituie concurența ca o competiție de valori, și nu confiscarea umană.
El are un singur defect: prin competiția dură care se practică în liberalism, nu poate fi evitată apariția deșeurilor sociale, adică a neajutoraților.
Orice sistem social rămâne până la urmă un joc deschis, neterminat. Nu s-a găsit formula de echilibru între individ și societate care să n-aibă nici un rest.

LIBERTATE

Unde e omul, în imanență, absolut liber? Într-o bisericuță de lemn din Maramureș, unde sacerdotul creștin vorbește de mistere, de taine, și se lasă învăluit de ele ca și credincioșii.

Omul e liber și eliberat numai în templul creștin, acolo, în ritual, când se comunică tainele care îi învăluiesc deopotrivă și pe sacerdot, și pe credincioși. Ca să fii cu adevărat liber, trebuie să înlocuiești infinitul și autonomia gândirii cu credința în Dumnezeul creștin: „Robește-mă, Doamne, ca să fiu liber" (*Imitatio Christi*).

Libertatea eu o asemăn cu o frânghie agățată de undeva, de sus. Te poți urca pe ea la cer, participând la actul mântuirii tale

creștine, sau poți să cobori în întuneric. Bipolaritatea libertății. După creștini, libertatea este vehiculul cu care poți să cobori în întuneric dacă ești vicios. Infractorii sunt primitivii actuali, pentru că ei nu sunt adaptabili la morala zilnică și o calcă fiind liberi.

Am învățat la închisoare că omul e un animal stupid, deoarece confiscă libertatea semenilor săi. Tiranul e un om absurd și lipsit de rușine. Nu îi e rușine să-și chinuie semenii. Oricum suntem captivi în univers. Ne ajunge această grozăvie. Dar să intensifici această captivitate până la nivelul pușcăriei — numai omul e capabil de asemenea nebunie.

Libertatea omului e partea divină din el.

LIMBA ROMÂNĂ

Limba română are virtuți complete, adică poate fi vehicul a tot ce se întâmplă spiritual în specia om. E foarte greu de mânuit. Prin ea poți deveni vultur sau cântăreț de strană.
Limba română are toate premisele valorice pentru a deveni o limbă universală, dar nu știu dacă e posibil acest marș istoric. Dacă am fi fost un popor cuceritor…

Noi, românii, nu punctăm universalitatea nicăieri. Și asta ne face sceptici. Ceea ce ne lipsește este *îndrăzneala*.

LUCIDITATE

Luciditatea este o limpezire a spiritului nimicitoare. Când ești lucid, ești în fața cimitirului. A fi lucid înseamnă a-ți da seama perfect de limitele și neputințele tale. Luciditatea e o categorie dizolvantă. În măsura în care Dumnezeu trebuie primit, și nu înțeles, la Dumnezeu nu ai acces prin luciditate.

MACEDOROMÂNI

Mă întreba Marin Preda cum era cu macedoromânii și i-am zis: domnule Preda, macedoromânii nu sunt români, sunt super-români, români absoluți. Atât de năpăstuiți și goniți, au instinct național de fiară bătută. Iar eu și dumneata, pe lângă ei, avem forță domestică de rațe. Măcăim. Am stat cu macedoromâni în temniță. Îi băteau până îi omorau, dar nu declarau nimic. Au o bărbăție perfectă.

MANIFESTUL COMUNIST

Manifestul comunist e evanghelia roșie a comunismului. Chiar unul din autori îl numește „evanghelia“ lor: așa evanghelie la așa autori. E cea mai crâncenă manifestare umană din câte am citit. Nu-i interesează pe Marx și pe Engels decât distrugerea legică a burgheziei în istorie, nimicirea unei clase, chiar dacă în burghezie un

muncitor calificat de la uzinele Ford are salariu cât un secretar de stat sovietic. Da' n-are importanță. Să piară burghezia! Ăsta e tot conținutul *Manifestului*.

MIHAI I

Regele Mihai I de Hohenzollern a izbit neamul nemțesc de la Baltica la Creta într-o noapte și a salvat poporul român de la dezastru. Mihai, regele românilor, a pus pumnul în balanța forțelor, înclinând-o în lagărul democrațiilor, într-un moment în care nu se știa încotro înclină, nici în senatul francez, nici în cel american. Că am redus războiul cu un an, pentru ca Hitler să nu facă arme speciale, că-n Anglia nu mai rămâneau atunci decât iepurii din vizuini…

MILIARDARI

Ceea ce e curios în persoana mea e că sunt un mistic *industrialist*. În planul meu din anii '40 aveam paisprezece miliardari români. Atâta plănuisem eu. Ăia făceau cât paisprezece state române de astăzi. O linie ferată dublă București – Episcopia Bihorului ăia o fac în două veri, iar statul, în vreo nouă ani. E un viciu de sistem, de

structură aici. Noi a trebuit să copiem haosul muscălesc.

MINISTRU

Știți ce înseamnă un bun ministru? Nu să fii bun funcționar, ci să ai vocație de stăpân. Când un ministru e funcționar, se încurcă în hârtii. Iar ca prim-ministru, trebuie să porți în geantă imaginea ideală a României, spre care să te miști asimptotic.

MISTER

Un mister care se leagă și se dezleagă devine o problemă și nu mai e mister. Misterele sunt supranaturale și sunt singurele mijloace de ieșire din înlănțuirea cosmică, din limitele comunității și din mărginirea personală. În orice caz, dacă un mister este comentat și i se găsește un răspuns, atunci misterul se cheamă problemă și răspunsul, soluție.

E adevărat că misterul nu e comod, te neliniștește. Dar dacă misterul ar fi absent, neliniștea metafizică a cunoașterii ar dispărea și omul ar deveni mineral. Funcția pozitivă a misterului este incitația spiritului nostru de a-l dezlega. Lupta dintre intelect și mister se datorește nu numai

intelectului, vocațional, ci și misterului. Trebuie să recunoaștem că suntem tâmpiți…

Sacerdotul creștin nu e mistagog, el nu interpretează misterele. Mistagog e păgânul, care interpretează falsa lectură a vieții și universului — și asta se cheamă mitologie. Preotul creștin nu tălmăcește misterele, ci le comunică, fiind învăluit ritualic de ele, ca și credincioșii. Dogma euharistiei, dogma Trinității… ce, e de nasul unui popă să le comenteze, comportă asta comentarii?

Mistica nu e altceva decât vehicularea misterului.

MÂNTUIRE

A ști, la scară umană, poate fi folositor — dar în nici un caz mântuitor.

E mai mântuitoare o rugăciune într-o biserică din Găești decât Platon.

MOARTE

Ideea morții absolute stă la baza smintelii moderne.

Heidegger spune așa: ca să ieși din anonimat, trebuie să trăiești neliniștea pers-

pectivei neantului zilnic. El te îndeamnă, Heidegger, să trăiești murind absolut, în fiecare zi!

Moartea mă determină să fiu esențial. M-a impresionat foarte mult sunetul pământului căzând pe coșciugul lui Nae Ionescu.

Morții antici nu sunt deloc frumoși. Numai morții creștini sunt. Am găsit totuși la Homer un mort de toată frumusețea: Pentesileea, regina amazoanelor, omorâtă de Ahile. Și plânge Ahile că a omorât frumusețea asta de femeie… Și-atunci Tersit — vocea poporului muncitor — se apucă să insulte cadavrul Pentesileei. Ahile îi dă un pumn și-l omoară — pe poporul muncitor — că-i obraznic și insultă cadavrul ăleia. Aici am văzut așadar o frumusețe, deși în principiu morții antici nu sunt frumoși. Creștinii sunt cei care au introdus masca frumoasă a mortului.

Cine slujește lui Cronos este obsedat de imaginea cimitirului.

MONARHIE

Sigur că forma ideală de guvernământ e monarhia. Monarhia ar presupune și alegeri, și partide și ar presupune un arbitru:

acest arbitru, văzând forțele politice în conflict, alege el, de fiecare dată, dar n-o alege pe cea mai populară ci pe cea mai adecvată interesului general. Deci monarhia n-are criterii de conducere democratice. De fapt monarhia a făcut România Mare, iar democrația a mai redus-o.

MORALĂ

Omul e guvernat pe pământ de două morale: de morala dogmelor, care e creștină și eternă, adică absolută, și de morala normelor, care, ca morală laică, e construită pe puținătatea și imperfecțiunea omului. Morala laică nu poate fi desprinsă de morala absolută și ea arată că omul se mișcă asimptotic la perfecțiune, pe care n-o poate atinge niciodată.

Morala în sine, autonomă, e mai primejdioasă pentru religie decât ateismul.

Știința moravurilor, ca teoretizare a moralei laice, este din punctul de vedere al Absolutului religios egală cu zero. Seamănă cu *Mersul trenurilor*, după părerea mea. Poți s-o schimbi, ca pe tren, la care stație vrei. Omul autonom nu e capabil să creeze o ordine morală. O primește de sus, sau nu o primește deloc.

Cum e posibilă morala publică? Prin înstăpânirea absolută a moralei religioase creștine. Dogmele creștine trebuie să poruncească normele morale care, fără ele, nu se deosebesc de *Mersul trenurilor* decât prin obiect. Morala publică într-un stat creștin trebuie să stea sub imperiul certitudinii dogmelor creștine reflectate imperfect de omul mărginit. Dacă nu situăm Biserica deasupra statului, ne aflăm în treabă și face fiecare ce vrea.

Cateheza poate să furișeze morala — cum spune Dante — ca șarpele în răzoare.

Elitele morale sunt mai presus decât cele intelectuale. Mie îmi plac oamenii care fac judecăți. Cei care fac silogisme sunt, față de adevăr, cum sunt curcile alea care se încurcă printre popice.

NAPOLEON

El face adevărata istorie a Revoluției franceze. Un om care a refăcut ordinea naturală, punând parul pe haimanalele de pe uliță. Când a fost întrebat cum își explică intrarea armatelor sale în Țările de Jos ca pe bulevard, în timp ce regii Franței se opinteau la ele zadarnic, Napoleon a răspuns: N-au intrat armatele Franței, ci ideile revoluționare de pe drapel! Începuse o nouă filozofie a istoriei, cu Napoleon.

NAȚIONALISM

Am fost acuzați, noi ăștia de dreapta, că exagerăm puterea națiunii. Toate popoarele fac așa. Nemții se consideră buricul pământului, englezii două buricuri ale pământului, francezii trei buricuri și jumătate. Fiecare crede că neamul lui e buricul pământului.

Românismul a însemnat, pentru generația noastră, să fim noi înșine. Că a fi la stânga înseamnă a fi în pom. Fiecare popor vrea să fie el însuși. Și am vrut și noi, ăștia de dreapta, să fim români.
Sunt român și, ca român, mă socot buricul pământului. Că dacă n-aș fi român, n-aș fi nimic. Nu mă pot imagina francez, englez, german. Adică nu pot extrapola substanța spiritului meu la alt neam. Sunt român prin vocație. Tot ce gândesc devine românesc.

Dacă există o știință a națiunii, eu sunt de meserie român.

Naționalismul poate fi practicat și cuviincios. Nimeni nu poate interzice unui popor să-și trăiască tradiția și istoria cu gloriile și înfrângerile ei. Pârvan zice: Etnicul e punct de plecare și universalul punct de sosire. Eu, ca naționalist, am gândit multă vreme că națiunea e punctul terminus al evoluției universale. Când dispar popoarele, intrăm în Turnul Babilonului.

NEMURIRE

Fără nemurire și mântuire, libertatea e de neconceput. Omul, dacă nu are în substanța lui ideea nemuririi și mântuirii, nu

e liber. Seamănă cu berbecul, cu capra, cu oaia…

Omul a depășit condiția de animal abia atunci când în el a apărut ideea nemuririi, care nu trebuie confundată nici cu permanența speciei, nici cu concepția estetică a gloriei.

Om

Fără Dumnezeu, omul rămâne un biet animal rațional și vorbitor, care vine de nicăieri și merge spre nicăieri. Și el rămâne așa chiar dacă este laureat al premiului Nobel sau măturător. Când, unde și în ce scop a apărut el în calitatea asta de om? Dacă se întreabă singur, și nu e un zeu în colțul casei care să-i reveleze data începutului, înseamnă că omul rămâne un biet animal rațional care vine de nicăieri și merge spre nicăieri.

Omul istoric moștenește pe cel primordial, care, jucându-se pe frânghia libertății, a împletit purul cu demonicul, viața cu moartea, lumina cu întunericul, libertatea cu înlănțuirea și, rămânând captiv jocului dintre *el* și *lume*, perpetuu neîmplinit, este un amestec de sfânt și drac, chiar dacă pare a fi integru. Suferă de

toate bolile și viciile imaginabile. Nu poate ieși singur din el și din natură.

Omul nu se poate autodefini. El se definește prin semeni. Constatăm actul individuației, dar nu ne dăm seama cotidian de incapacitatea autodefinirii. Eu, Petre Țuțea, spun ce cred eu despre mine și când rămân singur cu mine uit și unde m-am născut; și în singurătate aș muri de melancolie ca maimuța lui Andreev. Prezența mea e definită de contemporanii mei.

Drama omului este dualismul existenței lui; e alcătuit din corp și suflet și joacă între corp și suflet la infinit. Corpul nu e etern iar sufletul, chiar dacă este, nu e convingător. Dar nici corpul nu este, în nici un fel, convingător. Capul nu are biruință definitivă; faptul că e muritor îi anulează esențialitatea. Tot ce există în noi și nu ne obligă să ne sinucidem din disperare se cheamă spirit.

Renașterea italiană, unde omul este situat în centrul universului, este eretică din punct de vedere creștin. Autonomizarea puterii omului este în sine demonică. Părerea mea este că omul cel mai semni-

ficativ, de fapt singurul care este om, este *homo religiosus*.

Deoarece setea de absolut nu i-a fost satisfăcută la grad biopsihic, omul e etern trist.

Autonomia spirituală a omului este iluzorie și ea se mișcă perpetuu între Dumnezeu și dracul.
Fără credință și Biserică, omul rămâne un simplu animal rațional și muritor, raționalitatea având doar caracterul unei mai mari puteri de adaptare la condițiile cosmice decât restul dobitoacelor. Când zici că omul e un animal rațional, atributul raționalității îl distinge de restul vietăților, nescoțându-l din perspectiva morții absolute. Moartea devine relativă, ca o trecere, numai prin religie — știința, oricât de savantă, nescoțând omul decât aparent din regnul animal. Nici o consolare că eu mă deosebesc de elefant sau de capră pentru că fac silogisme, dacă apar și dispar în mod absurd din natură.

Scara valorilor umane conține: *sfântul*, *eroul*, *geniul* și *omul obișnuit* — dincolo de aceștia situându-se *infractorul*. Sfântul, eroul și geniul *sunt* fără voia societății,

care e obligată să-i recunoască. Nimeni nu-ți contestă dreptul la existență dacă ești om obișnuit, dar nimeni nu trebuie să facă confuzie între tine, sfânt, erou și geniu. Oamenii sunt egali în fața legii, adică trebuie respectați ca atare, dar nu confundați, nu făcuți identici, că e o gogoașă… Nimeni nu-ți contestă dreptul la o viață normală dacă porți masca de om. Numai că, dacă ești mediocru, nu trebuie să te instalezi în vârf, pentru că nu e nici în interesul tău. Acolo trebuie să stea cei dotați.
Sfântul stă în fruntea tablei valorilor, pentru că el face posibilă trăirea absolutului la scară umană. Eroul se consumă făcând istorie și nedepășind sfera laicului. Eroul este admirat — așa cum este și geniul —, dar nimeni nu i se închină, chiar dacă fapta lui aduce foloase reale omului. În vreme ce sfântul se situează dintru început în eternitate, eroul moare în istorie, pentru că urma pe care o lasă el, ca om împlinit, este fixată doar în timp și în spațiu.

Omul nu e o sumă de miliarde de celule sau de organe. Că nu sunt independente nici ficatul, nici rinichii, nici stomacul, nici creierul, nici sistemul osos. Omul, ca întreg, nu poate fi gândit decât biblic; științ-

țific, nu. Moise e mai valabil decât ultima noutate evoluționistă a științei.

Eu disting între omul etern și omul istoric. Omul etern este omul primordial, integral creat de Dumnezeu după chipul și asemănarea Lui. Iar omul istoric e omul care devine și, raportat la acest primordial, e un fel de neom. Istoria e neomenia lui. Că nu se poate, din cel care am fost întreg, să fiu dumicat în epoci, în zile și în clipe. Omul istoric e captivul clipelor, nu numai al anilor, lunilor, zilelor și orelor din timpul lui Ștefan cel Mare sau de când vorbesc eu acum, ci și al clipelor în care îl definesc ca neom. Că trebuie să acceptăm: omul etern are un sinonim, *homo religiosus*. Omul religios e omul etern. Omul științific e neomul istoric. Tot ce face el poartă pecetea preaomenescului lui.

Umanitatea o iubești lesne. Pe om, mai greu.

ORDINE

Ordinea nu trebuie să fie confiscatoare, ci protectoare, deoarece ordinea, în afara adevărului, e dezordine. La germani e o ordine pe care nu o simți. Chiar când vezi

un polițist, ca o statuie, pe stradă, el nu-ți apare coercitiv — ci regulator.

ORIGINAL

Originali, vorba lui Heidegger, nu sunt decât idioții. Altminteri doar Dumnezeu e original, iar Aristotel nu e original, că nu face decât să descrie opera lui Dumnezeu. Dar Aristotel, nu încape îndoială, e un geniu, pentru că descrie genial opera lui Dumnezeu.

PERSONALITATE

Personalitatea este acel individ înzestrat cu capacitatea de a se dărui. Eroul este o personalitate, deoarece nu-și mai aparține.

Personalitatea e un ins care influențează ambianța prin simpla lui forță harismatică; un om cu har. Nu e nevoie să fie savant, ci să aibă har.

PLATON

În majoritatea Dialogurilor, Platon nu rezolvă nimic. Dialogurile lui sunt aporii, adică înfundături. Platon e în impas permanent. În asta se vede geniul lui, față de Kant, care e mai plăvan: el are impresia că rezolvă. Platon își dă seama că nu rezolvă nimic.

Eu am afirmat odată, într-un salon, că Platon este mișcarea spiritului înlăuntrul

eternității. Când gândim, toți suntem platonicieni. Dacă eu încerc să gândesc universul, trebuie să mut Biblia în universul înghețat al ideilor platonice. Asta înseamnă meditația.
Platon a intuit cel mai bine jalea omului neputincios în fața esențelor.

Față de măreția lui Cristos, Platon e un personaj mărunțel și cuviincios. Pe Platon poți să-l scuturi și să constați că arhetipurile lui sunt filozofice, dar dacă muți arhetipurile acestea în religia lui Cristos, devin modurile în care el vede divinitatea. Platon n-are divinitate, pentru că la el divinitatea e un simplu „demiurg", ceea ce în grecește înseamnă „meseriaș".

POLITICĂ

Când Charles Maurras a spus *la politique d'abord* (politica mai întâi), a spus un mare adevăr. Fără politică suntem pierduți. Adică ne împungem ca berbecii unii pe alții. Un mare om politic e un om care are har. El face posibilă existența comună a oamenilor prin spiritul lui de organizator și legiuitor.

Partidele politice sunt cai la carul de aur al istoriei românilor; când devin gloabe,

poporul român le trimite la abator.

Poporul român, din punct de vedere politic, e greu de glorie.
Păi dacă îi adunăm pe toți miniștrii români de la 1900 la 1918, noi am fi putut furniza Angliei și Imperiului britanic cel puțin cinci miniștri… Iar când vorbesc de Ionel Brătianu, ar trebui să mă ridic în picioare, așa a fost de mare ca om de stat! Și a fost inginer… Ceea ce înseamnă că politica e o artă, o vocație.

Politicul este legat de setea de putere, iar economicul este lupta de interese. Știi cum văd eu diferența dintre omul politic și cel economic? Omul politic este vulturul de sus, iar negustorul, rața de jos care se uită la el.

POPORUL ROMÂN

Am dorit dintotdeauna să fac o teză de doctorat cu tema *Aflarea în treabă ca metodă de lucru la români*.

La întrebările fundamentale „de ce?“ și „în ce scop?” aporetica rurală românească răspunde: „d-aia“.

A venit odată un franțuz la noi, cu niște mașini, iar una nu funcționa tocmai cum trebuie. Dar românul zice: merge și așa! Trebuie să scăpăm de acest „merge și așa“; că „merge și așa“ înseamnă că merge oricum. Nu oricum, nu oriunde, nu oricând și nu orice.

La pușcărie am demonstrat vreme de două ore că istoria românilor dezgolită de crucile de pe scuturile voievozilor e egală cu zero. Că doar voievozii nu s-au bătut pentru ridicarea nivelului de trai! Istoria se face cu Biserica.

Prima condiție a unui român este să creadă că poporul român este așa cum sunt pomii, cum sunt animalele, cum e regnul mineral sau vegetal sau animal… Ce face poporul român e mai puțin important decât faptul că el *este* pe lume.

Poporul român nu e cu nimic inferior poporului german sau francez. Că n-avem un Goethe, dar avem un Eminescu. Din punct de vedere politic, vifornița din spațiul în care s-a desfășurat istoric poporul român ne arată că suntem unul din marile popoare ale Europei. Care cronicar spune, Costin parcă — n-am fost noi „în

calea răutăților"? A reușit vreo invazie să-și impună stilul și credințele aici?

În Consiliul de Miniștri am vrut să lămurim problema aceasta, cum să se limiteze creșterea populației, iar eu am fost de părere că românii trebuie să se înmulțească ca sardelele, să creeze o superindustrie ultramodernă, să se înarmeze până în dinți și să se ducă în vizită războinică la popoarele vecine, culcându-le la pământ. Și asta am gândit-o în România! Îmi spunea un ministru: Sunteți cinic, domnule director. I-am răspuns: Nu. Sunt excesiv de patriot, domnule ministru. Eu gândeam ca naționalist, bineînțeles. N-am avut încotro. Sunt un imperialist…

Eu am făcut un haz ca secretar al Comisiei economice, spunându-le: Domnilor, eu aș vrea să crească populația României până-ntr-acolo încât la Athénée Palace să poată să mănânce toți mămăligă cu fasole!

Eu aveam niște planuri pentru poporul român: cucerirea Bulgariei și a Ucrainei, într-o fază istorică, și mai târziu vom mai vedea… Dar nu poți cuceri cu minciuni democratice și cu un popor din care cinci

milioane mănâncă doar de trei ori pe săptămână…

Cum văd participarea românilor de acum la mântuirea lor?— Simplu. Ducându-se la biserică. Și folosind știința ca peria de dinți. Tot ce spune știința să nu-i lase cu gura căscată și tot ce spune un popă de la Cucuieții din Deal să considere adevăr ritualic.

La români prostia e o infracțiune, căci vorba-ceea: „Poți umbla două ore în galop prin București și să nu dai de un prost."
Întotdeauna când gândesc în spiritul poporului român, mă mut cu arme și bagaje cu speranța în viitor. Un grec, mi se pare, a spus, nu știu dacă la Atena sau aici, în București: Noi nu mai suntem, dar voi, românii, veți fi.
Grecii, când își citesc istoria gândirii din spațiul lor, ar trebui, vorba lui Cioran, să se sinucidă. Capătă sentimentul inutilității și al decadenței. Adică nu mai poartă numele de greci decât în mod geografic. Atât! Ceea ce nu e cazul cu noi.

Am făcut o mărturisire într-o curte cu șase sute de inși, în închisoarea de la Aiud.

Fraților, am zis, dacă murim toți aici, în haine vărgate și în lanțuri, nu noi facem cinste poporului român că murim pentru el, ci *el* ne face onoarea să murim pentru el!

Un tâmpit mai mare ca mine nu există. Să faci 13 ani de temniță pentru un popor de idioți! De asta numai eu am fost în stare…

[După alegerile de la 20 mai 1990]

România e un loc viran.

[După alegerile de la 20 mai 1990]

În principiu, am certitudinea invincibilității poporului român; și că, așa cum a ieșit din impas cu Ceaușescu, va ieși din orice impas. Așa cum a făcut Unirea Principatelor, împotriva a trei mari puteri, otomană, austriacă și rusă, și a făcut unitatea înaintea unității Italiei… E atât de viguros neamul ăsta al nostru, că nu mă îndoiesc că virtuțile îl scot din impas. Asta e certitudinea mea. Istoria lui îmi dă argumente în sprijinul credinței mele că poporul român nu poate fi înfrânt.

Dumnezeu e român. Sau dacă nu, sunt împotriva lui!

PRIETENIE

În lumea valorilor prietenia este câteodată o primejdie: ea falsifică *ierarhia* valorilor. Nu prin sentimentul amiciției se definește o valoare, ci prin rangul uman la care-ți ridici comunitatea din care faci parte.

PROFESOR

Mi-ar fi plăcut să fiu profesor. Profesorul este fabricant de oameni. Profesorul seamănă cu un tâmplar care ia un lemn murdar din noroi, îl spală și face mobilă de lux.

PROGRES

Progresul tehnic nu e un adevăr, ci o comoditate. Progresul e un util variabil. Ar fi fost util și pentru greci avionul, să nu se ducă dintr-o cetate în alta călare pe măgar.

PROPRIETATE

Nu e de conceput libertatea fără proprietate. Orice om trebuie să fie considerat proprietar individual ipotetic, chiar dacă nu posedă nimic.

Pot să fie ciuperci partidele, dar să binevoiască să respecte doi termeni: țăranul stăpân la sat și întreprinzătorul stăpân în comuna urbană. După aia putem urla ca la terasă.

PROȘTI

De cele mai multe ori proștii sunt atei, intelectualiști până peste poate, comunitariști și foarte toleranți, în sensul unui dezmăț al libertății. Au o mare rezervă față de cei care vorbesc în termenii credinței și ai națiunii.

Proștii reprezintă ideea de repetiție goală: o iau întotdeauna de la început. Sunt invariabili ca orice lucru neînzestrat.

PROTESTANTISM

Protestantismul este o religie coborâtă la rangul de morală pentru grădinița de copii.

PUDOARE

Pudoarea creștină e atât de pură încât carnea eroticului creștin capătă pecetea spiritului, ceea ce până la creștini n-a realizat nimenea.

RAȚIUNEA DE STAT

Ce este rațiunea de stat? Este exercițiul nelimitat al puterii, aparent legitim, care îmbracă masca interesului public și care se exercită dincolo de bine și de rău, adică dincolo de ordinea religioasă, morală și de drept. Când e vorba de stări excepționale, ca războiul, insurecția, calamitățile naturale, ea îl transformă temporar pe cetățean — subiect purtător de drepturi — în obiect al puterii politice.
Rațiunea de stat nu trebuie confundată cu tirania, stare abuzivă, cu durată nelimitată — „anarhia canaliei de sus“, cum a definit-o un francez.

RĂZBOI

Eu cred că războiul nu e făcut de oameni; e mult prea serios. Îl face Dumnezeu. Cum ne dă și cutremure, ne dă și război.

Îi spuneam unui comunist, sub Ceaușescu: uite, mă, s-ar putea ca într-un viitor război să ne bată cu măturile dușmanii, să n-aibă nevoie de arme! Ați plantat pe spinarea fiecărui cetățean câte o piele de iepure. Păi atunci… s-a terminat cu soldatul. Cei mai crânceni și mai străluciți soldați sunt cei ai popoarelor religioase. Când mori sub drapel, te gândești că te duci la strămoși. Dar o armată care face asta e ca aceea a lui Wilhelm al II-lea, în care fiecare soldat avea o cruce la gât pe care scria *Gott mit uns*.

RELIGIE

Prima funcție a unei religii reale este consolatoare, fiindcă fără religie am lătra precum câinii. Ne naștem, trăim, ne îmbolnăvim, îmbătrânim și murim. Și întreg peisajul speciei om culminează în cimitir. Destinul uman nu e o invitație la fericirea de-a trăi. Singurul mod de a evita neliniștea metafizică a cimitirelor este religia. Cu religia intri în cimitir în plimbare. Cu filozofia intri în cimitir — cum a intrat prietenul meu Cioran — prin disperare.

Cine n-a putut fi înlocuită? Religia! Iar filozofia, care speculează autonom, face onanie mintală. Și dacă vrea să scoată, să

extragă esențe din științele naturii, e parazit. Atât! Nu îndrăznești să spui despre religie, teologal vorbind, — dacă ești cinstit — că a fost înlocuită de filozofie sau de știință. Un creștin îți spune că adevărul se definește prin jocul celor două lumi: cea de aici o oglindește imperfect pe cea de dincolo. Spune contra dacă poți!

Religia este principiul uniformizator al speciei umane și este singura salvare în care se poate vorbi de egalitate.

Nu poți să spui că un pigmeu este egal cu mine, pentru că el nu-l are pe Dumnezeu, nu e un om întreg.

Religia transformă poporul într-o masă de oameni culți.

Între un laureat al premiului Nobel care nu s-a idiotizat complet și a rămas religios și un țăran analfabet nu există nici o diferență.

Nivelul meu intelectual, chiar dacă sunt savant, nu depășește nivelul unui popă obscur din Bărăgan. Pentru că preotul ăla, în ritualul lui din biserica aia din lemn sau piatră, stă de vorbă cu absolutul. Nici o știință nu te duce acolo.

Știința se mișcă asimptotic la absolut. Arta se mișcă asimptotic la absolut. Știința este sediul folosului și arta este sediul plăcerii. Religia este sediul adevărului transcendent în esență și unic ca principiu unic al tuturor lucrurilor.
Religia se situează peste ultimele speculații teoretice ale științei, prin adevărul absolut unic, care e Dumnezeu. Să vină un laureat al premiului Nobel ateu. Ce-o să-mi spună el? O babă care cade în fața icoanei Maicii Domnului străbătută de absolut e om, și ăla e dihor laureat.

În Ispita de pe munte — retro satana! — Isus spune: „Împărăția mea nu e din lumea aceasta.“ Asta-i nemaiauzit! Du-te în împărăția Lui cu trenul sau cu racheta dacă poți. Nu poți! Înotăm în Univers ca mormolocii, și lumea lui Cristos se situează transcendent ca-n Ispita de pe munte, în mod etern.

Tot ce se face în afara teologiei este onanie de prestigiu.

REVOLUȚIE

Revoluția e o înaintare pe loc. Nimic nu mai poate fi inventat după facerea lumii; doar dacă te situezi în afara ei și creezi o

lume nouă. Revoluția nu adaugă nimic Ideilor lui Platon.

Revoluția franceză n-a fost o revoluție, nici revoluția rusă n-a fost o revoluție. Nu există revoluții, ci doar tehnici insurecționale în bătălia pentru putere (Curzio Malaparte). Dacă e o „restructurare“ a omului, aceasta s-a întâmplat o singură dată în timp, la apariția lui Cristos.

Așa am spus eu în temniță: Domnule colonel — eram șase sute de inși într-o curte închisă — nu veți fi voi, comuniștii, niciodată *revoluționari* până nu veți imita pe cel mai generos zeu pe care l-a dat istoria lumii, pe Cristos. În parabola cu oaia rătăcită, un păstor părăsește o turmă întreagă în căutarea unei oi. Să știți, asta se cheamă „unanimism moral creștin“. Fiindcă în universul lui Cristos o celulă care mai palpită într-un muribund e mai valoroasă decât toate galaxiile posibile.

RUGĂCIUNE

Poarta spre Dumnezeu este credința, iar forma prin care se intră la Dumnezeu e rugăciunea.

Rugăciunea este singura manifestare a omului prin care acesta poate lua contact cu Dumnezeu.
Gândită creștin, rugăciunea ne arată că umilința înalță, iar nu coboară pe om.

Am spus eu odată că dacă un preot din Bărăgan, când se roagă, este Dumnezeu cu el, atunci preotul ăla înlocuiește toată Academia Română…

RUȘI

A încercat să-mi explice mie un diplomat rus precum că Moscova își trage rădăcinile de la Roma. I-am spus că nu se poate, pentru că toți romanii ar fi înghețat de frig la Moscova. Am fost întotdeauna foarte ostil rușilor, pentru că și ei ne-au fost nouă. Îmi aduc aminte că, într-o societate de diplomați, mi s-a spus că rușii sunt un popor mesianic. Le-am răspuns că nu: rușii sunt un popor numeros cu o *obrăznicie mesianică* și care au preluat Bizanțul, considerându-se continuatorii strălucirii bizantine.

Rușii au un fel de umanitate indefinibilă. Am fost la Moscova și nu pot spune despre ei că sunt individual tirani, deși au practicat tirania. Pe de altă parte, nu cred să fi întâlnit vreun rus care să fie normal;

asta nu mi-o pot explica decât prin faptul că, probabil, s-au corcit cu tătarii.

Ce-și închipuie rușii? C-a fost pus jos Hitler și ei sunt vaccinați? Au intrat într-un teren minat: în spațiul planetar al intereselor anglo-saxone, al negustorilor ăstora. Dacă ești în calea unui automobil anglo-saxon, apare războiul. Păi ce-și închipuie muscalii? Că ăia tolerează să stai în calea lor? Ăia s-au învățat, anglo-saxonii, să fie stăpânii lumii — și muscalii zic *niet!* Ei asta-i… Păi hai să ne batem!

I-am asemănat odată pe ruși cu vacile care dau douăzeci și cinci de kile de lapte pe zi și apoi se baligă în șiștar.

Rușii sunt la fel de imperialiști ca Germania lui Hitler. Dar ei nu spun asta. Rușii sunt mai perfizi. Când te ocupă și te declari de acord, spun că ești progresist, iar când le rupi fălcile, că ești fascist și reacționar. Rușii sunt mai abili politic decât germanii. Dovadă că au reușit să facă din brașoava asta roșie, din rușinea asta care e bolșevismul, o supraputere mondială, să impună Statelor Unite situarea bolșevismului la rang de supraputere.

Mă întreba un rus, cu ani în urmă: Domnule Țuțea, cum vă explicați dumneavoastră că noi, rușii, întindem mâna Europei și ea o refuză sistematic? — Foarte simplu, aveți un cancer mintal, se cheamă cancer ideologic marxist-leninist. Aruncați cancerul ăsta la gunoi și Europa nu numai că vă salută, dar vă și recunoaște, cum tradițional ați fost recunoscuți, ca parteneri egali. Și atunci Europa se va întinde de la Atlantic la Vladivostok, iar America va fi a doua Albanie…

Rusul e contraindicat la cugetare ca sifilisul la sistemul nervos. Am făcut afirmația asta, pe care ulterior am retractat-o (ca să nu se creadă că e vorba de toți rușii, de marele popor rus), gândindu-mă la Gorbaciov. Pentru că el spune: Situația economică a Uniunii — vasăzică după 70 de ani de marxism-leninism — e catastrofică. Punct. Și apoi optează pentru leninism! Adică pentru cadavrul din Piața Roșie, care a creat dezastrul ăsta…

SAT ȘI ORAȘ

Cultura sătească este aparent anonimă; anonimatul în această sferă este o simplă ipoteză de lucru. Nu poți spune că la sat oamenii gândesc în cor; oamenii nu gândesc în grup… La baza culturii țărănești este tot personalitatea lor, dar o personalitate anonimă, nu ca orășenii, care se semnează unde vrei și unde nu vrei, pe garduri și hârtie. Adevărurile din lumea rurală răsar așa, ca brazii, ca fagii…

Țăranii formează o comunitate și orășenii o societate. Comunitatea e de natură organică și societatea orașului e de natură construită. Orășenii sunt juxtapuși, cum sunt cartofii în sac, în timp ce sătenii stau în sat prin reguli de comportare, conviețuire, prin asigurarea sănătății și echilibrului mediului ambiant. Obștea țărănească creează doar moravuri rurale, dar nu creează norme pentru o cetate ca cea modernă.

Când Ion Mihalache a creat Partidul Țărănesc și a vrut să organizeze cetatea pe interesele rurale, i s-a obiectat că „domnul și doamna Mihalache vor ajunge la Câmpulung într-o săptămână cu carul cu boi…“

SCRISUL

E foarte greu, când ai responsabilitatea a ceea ce faci, să te pui pe scris, fiindcă scrisul te definitivează, în sensul că te arată fără posibilitate de ieșire.

SFÂNTUL

Sfântul are forța de coeziune a pietrei.

Un sfânt poate fi și analfabet, dar e superior unui geniu, fiindcă ideea de sfințenie e legată de ideea de minune. Un sfânt poate face o minune. Geniul face isprăvi, nu minuni.
Lumea, acum, e ancorată în cultul genialității ca slăvire a progresului în afară. Atât. Or, cu cât suntem mai avansați, mecanic și material, cu atât suntem mai departe de esența reală a lumii, de sfințenie.

Singurii oameni care nu pot fi suspectați că se înfioară în fața morții sunt sfinții.

A fi sfânt înseamnă a fi suveranul tău perfect.

SFÂNTUL PAVEL

M-a întrebat odată Nae Ionescu ce cred despre evreul acesta, despre Pavel. Știi ce i-am spus? — Ăsta nu-i om, domnule, este toată Mediterana.

SOCIAL-DEMOCRAȚIE

Social-democrația e laptele bătut al comunismului.

Știți ce vor social-democrații? Să facă și bine, dacă se poate, dar să nu facă ce trebuie. Social-democrația e anticamera comunismului. Numai că, dacă prin social-democrație s-a intrat în comunism, nu se poate ieși din comunism tot pe-acolo. E ca o ușă care se poate deschide numai dintr-o parte. Social-democrații n-au forță activă de luptă. Păi n-au guvernat Germania social-democrații? Drept care au făcut pe ei!

SOLIDARITATE

Trei ore am vorbit atunci, în curtea închisorii, de Platon și de Cristos. Zice colonelul: Vă rog să scrieți ce-ați vorbit, ca nu

cumva ministrul de interne Drăghici să spună că sunt solidar cu dumneavoastră.
— Domnule colonel, cum să fim noi solidari? Eu tocmai d-aia am venit aici, că nu suntem solidari unii cu alții…

STÂNGA

Am fost în tinerețe de stânga din generozitate. Pentru că, vorba ceea: dacă până la 30 de ani nu ești de stânga, n-ai inimă, dacă după 30 de ani mai ești de stânga și nu ești conservator, ești cretin. Confundam în tinerețe comunismul cu comunitarismul.

Stânga nu poate guverna. Când vine la putere, e pustiu.

Toate formele de stânga violează cotidian ordinea naturală a lui Dumnezeu.

ȘTEFAN CEL MARE

Acum vor să-l sfințească pe Ștefan cel Mare… A fost cea mai mare personalitate politică și militară pe care au dat-o românii în istoria lor. Carol I zicea: Nu veți mai da unu' ca ăsta chiar dacă mai trăiți încă un milion de ani. Da' cum să faci sfânt din el? Că el era curvar, domnule! Erou, asta-i altceva… Un erou național fără egal. Cel mai mare. Da' sfânt… Cum să faci sfânt din el?!

Tehnică

Este incorect să ai dispreț față de tehnică. Eu nu sunt tehnocrat, însă recunosc că în bătălia pentru adaptare tehnica este universal utilă. Dar asta nu înseamnă că tehnica poartă în ea dimensiunea infinitului.

ȚĂRAN

Când va dispărea ultimul țăran din lume — la toate popoarele, vreau să spun — va dispărea și ultimul om din specia om. Și atunci or să apară maimuțe cu haine.

Țăranul este omul absolut.

Nae Ionescu îl concepea pe român ca pe un țăran învățat, dens de credință. Păi nu e realitate! Cum putem muta un om în cioareci în Academia Română? Nu poți absolutiza țăranul. Îl poți iubi că e viguros și că e român autentic. Că sigur e român! Dacă eu, că taică-meu a fost popă și mama țărancă, și tot mă îndoiesc că sunt român, dar de un țăran în cioareci nu trebuie să te îndoiești, dă-o încolo de treabă! Ăla e român prin definiție. Ăla duce cioarecii la primărie și îi dă certificat de român…

Eu mă gândesc la țăran bio-istoric. Pentru că el e purtătorul bio-istoric al românilor. Fără cioarecii lui, aici trăiau tătarii, pecenegii, cumanii, turcii, maghiarii, germanii… Pe cioarecii lui stăm.

ȚUȚEA DESPRE ȚUȚEA

Eu nu sunt un om pitoresc, eu sunt un om grav. Cred că sunteți de acord că, la rangul minții mele, nu sunt pitoresc. Dar în presă apar pitoresc. Și moare de plăcere mass-media când citește gogoșile astea. Zice: aoleu, ce drăguț e ăsta! Eu nu sunt un om drăguț, eu sunt un om solemn.

I-am spus eu părintelui Stăniloae că nu mă consider un Socrate. Dar cum vă socotiți? Popă, zic. Și unde aveți parohia? — N-am parohie, dar spovedesc pe unde pot.

Și eu sunt un om greoi de munte, ca Eminescu, fără să am îndrăzneala să mă compar cu el — un pisc. Dar și eu sunt un om greoi de munte; și, de aceea, nimic nu se desface cu suflu de destin dacă mă uit în trecutul meu, cu suflu de destin în mod necesar, ci totul este întâmplător. De aceea am fost condamnat să caut adevărul. Nu sunt spontan, caut continuu, nu sunt vizitat de inspirație, totul e inițiere, efort

continuu rațional, că asta e inițiere, căutare personală; caut metodologic mereu o cale către adevăr și nu ajung deloc la el. Și până la urmă mă rezum la ce se întâmplă în templu, în biserică, în materie de adevăr. E vorba de adevăr, nu e vorba de comoditate. Că sunt incomod, că sunt bătrân, că biologia vârstei mi-a luat unele virtuți pe care le-am avut în tinerețe, asta nu mă deranjează. Ceea ce mă deranjează enorm e că nu ajung la adevăr căutându-l. Fiindcă cel care-l caută nu-l află și-l caută neaflând și, vorbind socratico-creștin, știe neștiind.

Nae Ionescu le zicea unora că ar trebui să facă așa ca ăla, arătând cu degetul către mine. Da, zice, ăla ne va conduce în viitor… Și într-adevăr, i-am condus pe toți… la pușcărie!

Eu sunt aristocrat prin adopțiune — că maică-mea era țărancă. Cum spune Tudor Vianu despre Titu Maiorescu: a fost el boier? Dacă nu se duceau la Viena și în Germania, rămâneau doar niște balcanici extraordinar de inteligenți… Și eu la fel, dacă n-aș avea cultură filozofică germană, aș fi un șiret din Câmpulung, mi-aș

permite să mă joc de-a țurca. Noi suntem germani de limbă română!

Se zice că și animalele, unele, simt nevoia de companie; cică elefantul și măgarul nu iubesc singurătatea. Eu mă compar cu ei. Nici lor nu le place să trăiască singuri. Dar ei au o superioritate față de mine. Sunt foarte invidios pe elefant și pe măgar: ei mor singuri. Se izolează când mor. Moartea măgarului e cea mai glorioasă. Prinții și regii mor în fața asistenței: mor ca niște vaci…

Sunt neliniștit de bătrânețe și însingurat. Am un regret: că nu m-am însurat, să am și eu un copil. Chiar dacă sunt niște javre, copiii, dar oricum… Sunt carne din carnea… sunt javre din carnea ta. Așa o fi vrut Dumnezeu.

Eu n-am tins să devin filozof. Am vrut să devin „legiuitor“ — ceea ce e cu totul altceva —, adică să mă mut în alții. Legiuitorul este unul care își lichidează autoinsatisfacțiile revărsându-se, formal sau juridic, în alții. Asta am vrut eu. Eu m-am văzut întotdeauna legiuitor, deși n-am avut ocazia să fiu. Am fost sfătuitor la diferiți tâmpiți miniștri. Și alunecam peste

ei ca apa peste rață… Uite, ca să ajungi legiuitor într-un stat nu-i suficient să fii un mare gânditor juridic, adică gânditor al formelor ordinii în societatea umană, ci trebuie să ai și o spurcăciune de partid. De unul singur poți să scrii tratate întregi… scrii cărți, dar nu faci cetate.

Deși sunt bolnav și neajutorat, nu îmi pare rău că exist. Încerc eu să-mi pară rău, dar n-are sens. Știți de ce? Pentru că eu constat, în mod evident, că exist. Ceea ce mă confiscă pesimismului de a mă autonega este evidența existenței mele. Omul care se sinucide n-a constatat că e om. N-a reușit să intuiască existența sa. Să se trăiască pe sine. Eu nu mă pot sinucide — indiferent de starea mea, sănătate sau boală — findcă nu m-am făcut eu. N-am venit cu voia mea pe lumea asta. Și nici n-am să plec de voie din ea. Ăsta este jocul fundamental al existenței mele.

Am o consolare — că în grandoarea istorică a poporului român eu sunt o rotiță invizibilă, dar sunt… Aș fi fost neconsolat dacă n-aș fi trăit convingerea fermă că îmi face cinstea suferinței un mare popor. Asta m-a salvat de la nebunie. Adică nu fac pușcărie că reprezint un trib de negri,

ci un mare popor, greu de istorie și de viitorul lui strălucit. Asta m-a consolat.

Eu, în tinerețe, am fost un om de extremă stângă. Și la maturitate, de extremă dreaptă. Iar acum mă consolez cu calitatea mea de român întreg. Jocul acesta pe scara de valori politice nu mă mai interesează. S-a stins în mine acum setea de putere. N-o mai am. M-aș bucura însă de un lucru — e chiar ceea ce nu mi-a plăcut și am fost toată viața silit să fac, fiindcă sunt sărac: să fiu sfătuitor. Atât.

Eu, dacă mă bate un român, mă consider maghiar sau evreu. Nu pot ofensa neamul meu în nici un individ. Pentru mine, toți românii sunt egali români. Nu știu dacă sunt înțeles: românii n-au nici un viciu după mine și sunt egali.

…Dumnezeu știe cât de Socrate sunt! Eu nu mă socotesc decât o oarecare ființă gânditoare. Gândesc și spun ceea ce gândesc. E bine? E rău? Eu spun ce cred că trebuie să spun. N-am făcut niciodată altfel, dar, în comunism, nimeni nu lua în seamă ce spuneam. Spusele mele erau consemnate la Securitate, au avut ei grijă să mi le facă… arhivă. Cine va vrea să-mi studieze

gândirea va trebui să bată la ușa acestei onorabile instituții. Sper că odată și-odată ușa asta se va deschide. Nu numai pentru consemnarea „gândirii lui Țuțea“, ci și pentru alte consemnări.

Nu-mi pot face autobiografia, fiindcă nu mă interesează trecutul meu, pe care îl detest! N-am nimic comun cu mine în trecut. Știți când începe viața mea? Acum, când vorbesc cu dumneavoastră… Și așa mereu. Trăiesc ca să scap de amintirile grețoase care punctează existența mea; trăiesc, ca să mă detașez, principiul actualității. Ca să scap de obsesia trecutului dramatic, contorsionat, dezgustător pe anumite laturi, nu-i așa, și neomenesc — mă situez în principiul actualității. V-am spus: nu fac biografie, nici autobiografie, trăiesc principiul actualității permanente… Eu *am fost* Petre Țuțea.

Am avut și discipoli… Nu se putea să nu am discipoli, fiindcă sunt un om vorbăreț. Toată suferința mea se datorește poftei mele de a vorbi fără restricții…

A fost întrebat un țăran, în închisoare: ce înțelegi din tot ce spune Petre Țuțea? Zice: nu înțeleg nimic, dar e o grozăvie!

Eu, de la vârsta de cinci ani, — așa mi s-a spus mereu — eram cam inteligent. Am intrat în școală cum intră leul în cireadă: o mănâncă toată. Singurul lucru pe care nu l-am putut face în școală a fost idioția parțială, plastică: nu puteam desena un ou.

Când am văzut, în închisoare, că tot regimul care mi se aplică e inoperant — puteam eu, ca om, să-mi explic asta? Și atunci m-am gândit că există o forță supracosmică, transcendentă, numită Dumnezeu. Numai El putea face isprava asta, ca eu să scap de înlănțuire. Pentru că, personal, nu mă pot dez-lănțui și elibera. Iar a viețui acolo, la închisoare, fără asistența Lui nu se poate; au fost oameni care au murit… Atunci s-a născut în mine credința nelimitată în atotputernicia și atotbunătatea divină.

Am devenit un gânditor creștin când mi-am dat seama că fără revelație, fără asistență divină, nu pot ști nici cine sunt, nici ce este lumea, nici dacă are vreun sens sau nu, nici dacă eu am vreun sens sau nu. Nu pot ști de unul singur. Când mi-am dat seama că fără Dumnezeu nu poți cunoaște sensul existenței umane și universale.

Eu n-am destin. M-a protejat Dumnezeu. Destinul nu operează la mine. Întâmplările au alergat peste mine, dar n-au reușit să mă nimicească. Asta m-a dus cu gândul la Dumnezeu, care e situat deasupra întâmplărilor vieții mele.

Eu am fost asemănat cu Socrate.
Atât el cât și eu, în actele căutării, căutăm la scara noastră de oameni neaflând și știm neștiind. Atât. Socrate a fost pentru mine un model existențial. Dar raportat la Isus își pierde semnificația. El a căutat un zeu. Eu, de pildă, nu-l caut, că-l am.

Ați întâlnit cumva, prin locurile pe care le-ați străbătut sau pe vreun bulevard, cuvântul „țuțism“ sau „țuțianism“? N-am făcut școală, deși și Nae Ionescu a gustat din mine. Nimeni nu a intrat în contact cu mine fără să ia ceva în traistă.

Am o rugăminte față de Cioran: să nu mă mai supradimensioneze, pentru că această exagerare, venind de la o personalitate ca a lui, îmi sădește în suflet, sau intensifică în mine, sentimentul dureros al neîmplinirii. Acest sentiment este fructul întâlnirii dintre eul concret și ideal.

Eu am scris mult la viața mea, dar nu cred că scrierile mele sunt antologice și nici elocvente pentru evoluția spirituală a personalității mele. Poate eu însumi m-am împiedicat să mă realizez.

M-a întrebat cineva odată: Mă, Petrică, tu când te așezi la masa de scris, cum scrii? — Sunt emoționat de fila goală. Prima mea grijă e să nu fiu pândit de demonul originalității. Urmăresc să nu fiu original și să fiu cuviincios. — Ești inspirat? — Nu, nu stă niciodată un zeu în colțul camerei mele când scriu eu. Sunt foarte neliniștit. Eu, care sunt creștin… Am două neliniști: să nu se afle în expunerea mea nici o inadvertență terminologică și nici o impietate.

Nu mă interesează dacă memoria mea se va păstra veșnic sau dacă or să mă uite oamenii.
Eu, care sunt mistic, am două feluri de păgânism: nu pot suporta proștii, adică nu mă pot detașa de deliciile inteligenței; și pe urmă, în vreme ce la creștini suferința e calea regală a mântuirii, eu nu pot suporta nici o suferință fizică. Or, ăsta e model homeric, model păgân.

Nu mă interesează trecutul. De câte ori mă întreabă cineva când m-am născut, spun că într-unul din anii trecuți.

De când am ieșit din pușcărie mi se fac din când în când percheziții și sunt luat la Securitate pentru anchetă. La început mă anchetau grade mici. Acum am ajuns la nivel de colonel. Unul din ăștia m-a întrebat zilele trecute de ce ponegresc regimul la Restaurantul Scriitorilor. I-am răspuns: Domnule colonel, eu la Restaurantul Scriitorilor întâlnesc tot felul de lume: oameni deștepți, imbecili, scriitori, curve și popi. Eu nu știu cu care din ăștia stați dumneavoastră de vorbă. Dar, decât să vă spună ei, mai bine să vă spun eu cine sunt: sunt român, naționalist, creștin, ortodox și militarist. Părerea mea este următoarea: trebuie să ne înmulțim ca sardelele, să ne înarmăm până-n dinți și să terminăm cu popoarele limitrofe, căci n-au ce căuta în Europa. Visul meu e ca fiecare babă română să mulgă vaca cu cască militară pe cap.

Eu nu sunt orgolios deloc. Dar dacă cineva mă calcă pe nojițe, mi-aduc aminte ce-am fost.

Toată viața am dorit să ajung în clanul conducător, pentru a face oamenilor binele cu carul…

Treisprezece ani de închisoare… Aveam doar o hăinuță de pușcăriaș. Ne dădeau o zeamă chioară și mămăligă friptă. M-au bătut… M-au arestat acasă. Nici nu țin minte anul… Când m-au anchetat am leșinat din bătaie. Iacătă că n-am murit! Am stat la Interne trei ani. Am fost după aceea la Jilava, la Ocnele Mari și pe urmă la Aiud. Eu mă mir cum mai sunt aici. De multe ori îmi doream să mor. Am avut mereu lașitatea de-a nu avea curajul să mă sinucid. Din motive religioase… Treisprezece ani! Nu pot să povestesc tot ce-am suferit pentru că nu pot să ofensez poporul român spunându-i că în mijlocul lui s-au petrecut asemenea monstruozități.

M-a întrebat un anchetator: De ce ai vorbit împotriva noastră, dom'le? — N-am vorbit, dom'le. — Cum n-ai vorbit? — Păi împotriva voastră vorbește tot poporul român. Ce să mai adaug eu? Și mi-au dat 20 de ani muncă silnică fără motive. Mi s-a prezentat sentința de condamnare ca să fac recurs. La cine să fac recurs, la Dumnezeu?!

Am fost solicitat, în închisoare, să scriu pentru revista *Glasul patriei*, ca și Nichifor Crainic. Mi s-a părut ciudat să fii arestat și să scrii, să meditezi. Adică să spui: vă mulțumesc că m-ați arestat! Asta era o porcărie nemaipomenită, să obligi un deținut să scrie. El poate să-și scrie memoriile, dar nu pentru tine, ăla care-l persecuți…

Eu, cultural, sunt un european, dar fundamentul spiritual e de țăran din Muscel. La închisoare, grija mea a fost să nu fac neamul românesc de râs. Și toți din generația mea au simțit această grijă. Dacă mă schingiuiau ca să mărturisesc că sunt tâmpit, nu mă interesa, dar dacă era ca să nu mai fac pe românul, mă lăsam schingiuit până la moarte. Eu nu știu dacă vom fi apreciați pentru ceea ce am făcut; important e că n-am făcut-o niciodată doar declarativ, ci că *am suferit* pentru un ideal. E o monstruozitate să ajungi să suferi pentru un ideal *în mod fizic*.

Am o legendă, dar legenda mea nu acoperă ideea de statuie. Nu sunt candidat la rangul de mare personalitate. Oricum, mi-e groază de o posteritate pur legendară. Înainte eram obsedat de ideea rămânerii a ceva după mine. Acum mă mai

interesează ce rămâne după mine ca zăpada de anul trecut. M-am fâțâit așa, un pic, în epocă… Eu nu îmi supraviețuiesc. Ca să rămâi în epocă trebuie să fii genial, or eu am fost numai inteligent.

Definiția mea este: Petre Țuțea, românul. Am apărat interesele României în mod eroic, nu diplomatic. Prin iubire și suferință. Și convingerea mea este că suferința rămâne totuși cea mai mare dovadă a dragostei lui Dumnezeu.

Eu n-adun nimic. Îmi spunea un popă, zice, păi dumneavoastră vă risipiți așa, vă poate fura oricine… Zic: uite, părinte, eu, zic, am adoptat concepția regelui Franței în materie de risipire a ideilor mele. Concepția lui despre cartof. Când au venit cartofii din America, țăranii nu-i cultivau. „Să mâncăm noi buruiana asta din pământ…" Ce a zis regele Franței? „Mă, seamănă, mă, cartofi pe moșia mea și, când or vedea țăranii că îi păzesc, or să-și dea seama că-s lucru bun. Lăsați-i să fure, că așa se răspândesc cartofii în țară."

Odată, în hol la Athénée Palace, m-a arestat Securitatea pe motiv că fac speculă. Cu ce? i-am întrebat. Nu mi-au răspuns. Și

atunci mi-am adus aminte de vorba unui prieten de la Cluj: „Cu idei, frate, cu idei!“

Uneori mă preocupă ideea „operei“ mele. Pentru că om de stat nu am fost, profesor nu am fost, scriitor nu am fost, da′ atunci — ce sunt? Că nici ultimul parazit care crește în cutele societății nu sunt… Pesemne că sunt cineva dificil de fixat.

„Ce mai faceți, domnu′ Țuțea?“ — Mă simt asemeni unui vultur trist, care înălțat la zenit urinează asupra veacului douăzeci cu un dispreț creștin.

Am purtat ideile și credința precum poartă vântul microbii.

UMANISM

Un umanist pur, adică indiferent religios, practică formele vieții de junglă, împingând cruzimea până la forma gratuită a bestialității tigrului. Vremea noastră este plină de astfel de exemplare.

Umanismul este una din formele grave ale rătăcirii omului modern, care pleacă din antropocentrismul Renașterii. În Renaștere, „titanii“ s-au umflat prin autocunoașterea necunoașterii. Ei nu se cunoșteau pe ei înșiși și au crezut că s-au descoperit ca oameni.

Omul — javra asta bipedă, pe care eu îl consider „animal prost“, *homo stultus* — atunci când se screme să facă singur ordine, adică atunci când practică umanismul, îl înlocuiește pe Dumnezeu cu el.

Nicăieri Dumnezeu n-a avut de furcă cu dracul mai mult decât în sacrul spațiu al Italiei. Acolo, adică, unde s-a născut umanismul în Renaștere.

UNGURI

Cu ungurii nu putem avea probleme militare: dacă dăm drumul la toți caii din Ardeal, fără călăreți, în două ceasuri se pișă în Budapesta.

VLAD ȚEPEȘ

Are meritul de a fi pus pe tronul Moldovei pe cel mai mare voievod român, pe Ștefan cel Mare. Cu armele! Are meritul că l-a și bătut. Și are mai ales meritul că a coborât morala absolută prin țepele puse în cur la nivel absolut. Dormeai cu punga de aur la cap și ți-era frică să n-o furi tu de la tine.

Ăsta-i voievod absolut, Vlad Țepeș. Păi fără ăsta istoria românilor e o pajiște cu miei!

CUPRINS

HUMANITAS
citim de 15 ani împreună

CONSTANTIN NOICA
JURNAL DE IDEI

A ține un „jurnal de idei" a fost preocuparea constantă a lui Noica începând din 1939, anul primelor notații pentru viitorul *Jurnal filozofic*, publicat în 1944. Știm că până în 1958 umpluse nouă caiete cu însemnări și reflecții, caiete care s-au pierdut. În anii de detenție politică (1959–1964), Noica, desigur, n-a mai făcut însemnări. După moartea lui (1987), s-au găsit, pe lângă un caiet din 1958 abia început, șase caiete și agende acoperind perioada 1965–1987. Ele au fost descifrate și publicate sub titlul *Jurnal de idei* în 1990. Volumul de față reia cu minime modificări acea ediție.

Notațiile *Jurnalului* – acumulări de atelier în vederea unor viitoare cărți, încercări succesive de definire și nuanțare a ideilor filozofice proprii, cugetări, aforisme, comentarii de lectură, însemnări autobiografice – dau simultan o impresie de policromie și coerență. Autorul își alimentează și verifică ideile-obsesie recurgând la cele mai diverse discipline, de la matematică și logică până la științele naturii, teologie sau arte, dar în desfășurarea aceasta speculativă există o perfectă armonie internă.

Jurnalul de idei este cea mai bună introducere în gândirea lui Noica, în sistemul său filozofic și chiar în Weltanschauung-ul și psihologia sa.

GABRIEL LIICEANU
DESPRE URĂ

Așa cum despre moarte nu se poate vorbi în mod fecund decât din punctul de vedere al vieții, nu am vorbit aici despre ură decât dintr-un interes plin de afecțiune pentru lumea în care trăiesc. Soarta ei nu are cum să-mi fie indiferentă. Așadar, nu-mi place să urăsc, nu știu să urăsc „de moarte“ și, dacă am scris acest text, am făcut-o pornind de la stupefacția că ceva precum crima – și mai ales aceea făcută cu sistem – poate în genere să existe. Totuși ura există, după cum există și crima, iar prezența lor în viața noastră, mai ales când capătă conotație istorică, trebuie luată în considerare. După 1948, ura organizată ca principiu de guvernare a pustiit societatea română: a pustiit sufletele oamenilor și relațiile dintre ei, așa cum, prin instinctele de distrugere declanșate, a pustiit acumulările trecutului și, deopotrivă – devenite ale tuturor și ale nimănui –, pământul țării, apele și pădurile ei. Procesul acesta continuă astăzi în alte forme. Ceea ce ne chinuim noi să punem pe picioare este în fond o țară devastată de efectele urii instituționalizate istoric.

Am luat ura în considerare așa cum medicul, pentru a-l vindeca pe pacient, trebuie mai întâi să se aplece asupra bolii lui.

ANDREI PLEȘU
OBSCENITATEA PUBLICĂ

Titlul ales pentru această culegere exprimă convingerea autorului că împestrițarea de azi a realităților autohtone are o iritantă dimensiune obscenă, adică o strânsă afinitate cu psihologia nerușinării: nerușinare în politică, nerușinare în publicistică, nerușinare în moravuri, în comportamentul public, în discurs, în modul de a (nu) gândi. Nu e vorba de pornografie propriu-zisă, care, în anumite condiții, poate fi de o paradoxală candoare. E vorba de o nonșalanță fără criterii, de exhibiționism agresiv, de o suspensie generalizată a valorilor și a bunei-cuviințe. E vorba de disoluția sfielii, a scrupulelor, a oricărei cenzuri interioare. Rezultatul e un peisaj în același timp hilar și dramatic. În ansamblu, cartea de față nu poate evita, de aceea, să fie o carte tristă, caragialmente tristă, ca și realitatea pe care o adnotează.

SORIN LAVRIC

NOICA ȘI MIȘCAREA LEGIONARĂ

Autorul acestei cărți știe că nu e cale mai sigură de a-ți atrage oprobrii din toate direcțiile decât să scrii o carte despre legionari în cuprinsul căreia vrei să încerci, fără prejudecăți și fără polițe secrete de plătit, să dai răspuns unei probleme căreia nimeni până acum nu i-a putut găsi o lămurire potrivită.

Problema cu pricina poate fi înfățișată printr-o suită de trei întrebări:

1. Cum s-a putut ca atâția oameni de o stofă intelectuală incontestabilă să intre, cu o dăruire prozelitică amintind de sectele religioase, în rândurile unei mișcări totalitare?

2. Cum s-a putut ca Eliade, Cioran, Noica, Gyr, Aron Cotruș, Horia Stamatu, Sextil Pușcariu, Ion Barbu, Traian Brăileanu, P.P. Panaitescu, Dragoș Protopopescu să scrie despre Corneliu Zelea-Codreanu nu doar pe un ton exaltat, descins parcă din ditirambii antici cuveniți zeilor, dar, amănunt deconcertant, s-o facă fără ca cineva să-i fi silit vreodată?

3. În sfârșit, cum s-a putut ca atâția inși de o calitate umană remarcabilă, atâția „băieți buni", să fi trecut de partea unei mișcări care, judecată cu ochii prezentului, a fost neîndoielnic o întruchipare a Răului? Acestor întrebări nu li s-a dat până astăzi un răspuns. În schimb, s-au rostit sentințe, s-au aruncat anateme, s-au compromis prestigii, s-au distrus vieți omenești.

Cartea de față, urmărind felul în care traseul biografic al filozofului Noica a ajuns să se întretaie cu evoluția Mișcării Legionare, încearcă să dea o lămurire acestei probleme.